

BIZTONSÁG VÁSÁRLÁSA BANKTÓL

A biztonságos fizetés eszközei

1. A birtokon kívül kerülés kockázata. Hétköznapi vásárlásaink során a mindkét szerződő fél számára biztonságos, éppen ezért „ideálisnak” tekinthető fizetési formával szoktunk találkozni: a vevő meg szemléli, esetleg kipróbálja az árut, a kijárat ajtó előtt ülő pénztáros pedig csak akkor ad „zöld utat” neki, ha kifizette az ellenértéket. Az ilyen alappéldaszerű szerződésteljesítések azonban főként csak a kiskereskedelmi forgalomra jellemzőek.

A gazdálkodó szervezetek közötti adásvételi szerződések döntő többségében elválik egymástól térben és időben is az eladó és a vevő teljesítése. Míg az áru fizikailag különböző fuvarozókon, raktározókon keresztül jut el a vevőhöz, addig az ellenérték „egy másik útvonalon” bankok, pénzüintézetek, faktorházak bekapcsolódásán keresztül jut el az eladóhoz.

A teljesítés térbeli és időbeli elválásával a felek egy új típusú kockázatot kénytelenek viselni: saját teljesítésük időpontjában nem képesek ellenőrizni a másik fél teljesítésének sem a bekövetkeztét, sem a minőségét. A közgazdaságtudomány ezt a birtokon kívül kerülés kockázataként fogalmazza meg: az a fél, amelyik előbb teljesít, kiteszi magát annak a kockázatnak, hogy a másik fél az áru vagy az ellenérték birtokában „elveszíti teljesítési kedvét” (az áru már nincs az eladó birtokában, de az ellenértéket hiába várja, illetve fordítva: a vevő teljesíti a fizetést, de az áru nem érkezik meg), illetve nem a szerződésnek megfelelően teljesít.

A birtokon kívül kerüléssel a teljesítő fél természetesen csak a gazdasági kényszerítő eszközeit veszíti el, a másik fél teljesítésére irányuló jogi igényét nem. A jogos igény érvényesítéséért azonban hosszú ideig (és esetleg külföldön) pereskedni kell.¹

A gazdaság szereplői tehát olyan fizetési módokat igényelnek, amely védi őket a birtokon kívül kerülés kockázatától, azaz biztosítja, hogy a másik fél csak akkor kerüljön teljesítésük birtokába, ha már szerződészerűen teljesített.

A dolgozat célja ezeknek a biztonságos, mindkét fél érdekeit figyelembe vevő fizetési módoknak a bemutatása.

2. *A fizetésre irányuló megállapodás szempontjai.* A felek a fizetési módban szabadon állapodhatnak meg. Ez következik a Ptk. pénzszolgáltatásra vonatkozó szabályaiból és a pénzforgalomról szóló 9/2001. (MK 147.) MNB rendelkezés is ezt mondja ki, azzal a megszorítással, hogy törvény vagy kormányrendelet a pénztartozás megfizetésének módját kötelezően előírhatja. A rendelkezés meghatározza azt is, hogy belföldön milyen módokon lehet fizetést teljesíteni, ezek:

- az átutalás (egyszerű és csoportos)
- a beszedési megbízás/inkasszó (azonnali, csoportos, határidős)
- az okmányos meghitelezés/ akkreditív
- a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz (elektronikus fizetési eszköz, csekk)
- a készpénzfizetés

A magyar jogrendben a devizaszabályok módosításával a külkereskedelmi fizetések liberalizálttá váltak, így a külkereskedelmi ügylet résztvevői is szabadon állapodhatnak meg a fizetés eszközéről, idejéről, helyéről és módjáról.

2.1 *Az átutalás, a készpénzfizetés, készpénz-helyettesítő fizetési eszközök.* A felek megállapodásának hiányában a fizetést átutalással kell teljesíteni. A vevő szempontjából a legkedvezőbb az a megoldás, ha átutalással (vagy esetleg készpénzzel, készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel) az áru birtokba vétele után, tehát utólagosan teljesít. Az átutalás a vevő megbízása bankjának, hogy egy meghatározott összeget az eladónak, az átutalás kedvezményezettjének utaljon át, tehát az eladó nem képes a fizetés befolyásolására.

A készpénzfizetés, illetve a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök (elektronikus fizetési eszköz vagy csekk) alkalmazása ugyanilyen logika mentén nem nyújt biztonságot az eladó számára. A eladónak tehát ezek a fizetési módok a leghátrányosabbak (a fordított eset, az előrefizetés pedig a legkedvezőbb).

2.2 *Nem vinkulált okmányos beszedvények.* A vevő számára a második legjobb megoldás a tiszta beszedvény, vagy az okmányos beszedvény nem vinkulált változata. A beszedési megbízás esetén az eladó azzal az utasítással adja át a banknak a fizetés alapjául szolgáló okmányokat, hogy azokat csak fizetés, váltóelfogadás, vagy más feltételek teljesítése esetén szolgáltatassa ki a vevőnek.

¹ A jog sokszor már nem is tudja helyrehozni a gazdasági szereplőnél beállt következményeket (pl.: ha a gazdasági szereplő csődjét váltja ki egy fizetés nélküli szállítás vagy szállítás nélküli fizetés.)

A beszedési megbízás a pénztartozás jogosultja számára csak akkor jelent biztonságot, ha az áru feletti rendelkezési jogot biztosító okmányokat alkalmaz. A tiszta-, illetve a nem vinkulált okmányos beszedvény esetén erről nincs szó. Így a vevő hozzájut az áruhoz, függetlenül attól, hogy kiegyenlíti-e a beszedvényt, illetve mikor teljesít fizetést.

A beszedési megbízásban jelentkezik először a bank, egyelőre még csak mint a fizetés biztonságát erősítő, de nem pótló eszköz. A beszedési megbízásban a bank ugyanis fizetési kötelezettséget nem vállal, csak egyébként korántsem elhanyagolható súlyú – fizetési felszólítást tesz. (Ha ugyanis a kötelezett a bank jogos fizetési felszólításának nem tesz eleget, az a bankinformációk révén elterjed, és bonitásáról kedvezőtlen kép alakul ki.).

2.3 A vinkulált okmányos beszedés. Az áru feletti rendelkezési jogot megtestesítő okmányokon alapuló beszedési módok a vinkulált okmányos inkasszók.

A speditőr inkasszó esetében az árut egy bizalmi kéz, a speditőr (szállítmányozó) címére és rendelkezésére küldik el, és annak kiszolgáltatása a fizetést igazoló banknyugta ellenében történik.

Az indirekt bankinkasszó esetében az áru ugyan a speditőr címére érkezik, de a rendelkezési jog az áru felett a bankot illeti meg. Ha a vevő kifizette az áru ellenértékét, a bank úgynevezett kiszolgáltatási jegyet ad ki a vevőnek, aki annak ellenében átveheti az árut.

A direkt bankbeszedvény esetén a bank címére és rendelkezésére érkezik az áru, amit természetesen csak fizetés ellenében szolgáltat ki a vevőnek.

A vinkulált okmányos beszedvény esetén a vevő tehát csak akkor juthat az áru birtokába, ha teljesíti fizetési kötelezettségét. Ez jelentős gazdasági ösztönző erőt jelent, de az eladó – bár a birtokon kívül kerülés kockázatát kivédte – még mindig nem lehet biztos abban, hogy pereskedés (tehát idővesztés) nélkül hozzájut a vételárhoz.

A vevő számára a vinkulált okmányos beszedés is még mindig igen kedvező megoldás, hiszen csak akkor fog teljesíteni, ha az eladó a szerződés szerű teljesítést megfelelő okmányokkal igazolta. További előnyt jelent a kötelezett számára, hogy nem szükséges pénzeszközeit lekötve tartania.

A vinkulált okmányos beszedéssel, mint a mindkét fél számára biztonságos fizetés egyik lehetséges változatával a dolgozat III. fejezete foglalkozik.

2.4 Az okmányos meghitelezés. Az okmányos meghitelezés egy bank kötelezettségvállalása arra, hogy az okmányos meghitelezésben előírt okmányok benyújtása, és az ott

meghatározott egyéb feltételek teljesítése esetében harmadik személy (a kedvezményezett) javára vagy rendelkezése szerint fizetést teljesít.

Az okmányos meghitelezés tehát az a fizetési mód, amely a jogosult és kötelezett érdekeit kiegyensúlyozva mindkét fél számára igen kedvező megoldást jelent. Az eladónak és a vevőnek egyaránt előnyös:

- védi az eladót a birtokon kívül kerülés veszélyétől, a bank kötelező fizetési ígérete alapján ugyanis biztos lehet abban, hogy ha teljesít, megkapja az ellenértéket; méghozzá az áruszállítással egyidejűleg, amely az eladó likviditását kedvezően befolyásolja
- a vevő pedig nem kerülhet birtokon kívül, biztos lehet abban, hogy a bank az áru ellenértékét csak akkor fizeti ki az eladónak, ha az teljesít, és ezt megfelelő okmányokkal igazolja.

Természetesen az okmányos meghitelezés előnyei csak akkor érvényesülnek ha a benyújtandó okmányok megfelelően lettek meghatározva. Így nem jelent biztonságot például az eladó számára az, ha a vevő által kiállítandó okmányok szükségesek az igényérvényesítéshez. Az okmányos meghitelezés szerződésbeli kikötését tehát nem lehet pusztán formalizmusként kezelni, hanem összhangot kell teremteni a szerződés többi tartalmi elemével.

Hátránya azonban az okmányos meghitelezés is van: a vevőt hitelezésre kényszeríti, hiszen pénzt akár hónapokra is köteles a banknál lekötve tartani az akkreditív fedezeteként. A probléma súlyát csökkenti, ha a bank nem követeli meg azonnal a pénzügyi fedezet lekötését. Ebben az esetben a bank kényszerül hitelezésre².

Az okmányos meghitelezés elemzését a dolgozat IV. fejezete tartalmazza.

2.5 A bankgarancia. A bankgarancia fogalmát a Polgári Törvénykönyv rögzíti: „A bank kötelezettséget vállalhat arra, hogy meghatározott feltételek – így különösen bizonyos esemény beállta vagy elmaradása, illetőleg okmányok benyújtása – esetében és határidőn belül a kedvezményezettnek a megállapított összeghatárig fizetést fog teljesíteni.” (249§).

A vételár megfizetéséért vállalt bankgarancia és az okmányos meghitelezés gyakorlatilag nem határolható el egymástól.

Mindkettő a bank önálló fizetési ígérete.

² Az okmányos meghitelezéshez, elnevezésének utalása ellenére, nem feltétlenül kapcsolódik hitelviszony.

Mindkettő absztrakt jogügylet, egyik esetben sem lehet hivatkozni sem az alapjogviszonyra, sem a megbízó és a bank jogviszonyára.

Eltérés lehet, hogy a bankgarancia keretében történő fizetés kiváltásához nem feltétlenül szükséges okmányok benyújtása, hanem elegendő lehet a kedvezményezett igénybejelentése, felszólítása is. Ez azonban ritka, és csak a bankgarancia megfogalmazásának kérdése. A legtöbb esetben mindkét jogügyletben a megfelelő okmányok benyújtása váltja ki a fizetést.

Elméleti különbség, hogy az okmányos meghitelezés fizetési mód, a bankgarancia biztosíték. Az okmányos meghitelezés a szerződés lebonyolításának módja, a bankgarancia csak szerződésszegés esetén kerül előtérbe. Ha a felek szerződésükben okmányos meghitelezésben való fizetést írtak elő, az eladó a vevőtől nem is követelhet az akkreditíven kívül fizetést mindaddig, amíg az okmányos meghitelezést igénybe veheti. Bankgarancia esetén, ezzel ellentétben, előtérben marad a vevő, a bank szerepe pedig csak akkor kezdődik, amikor a vevő nem teljesít. Az elméleti különbség azonban a gyakorlatban halvány, ugyanis a felek ki nem mondott szándéka a bankgarancia kikötésénél is az, hogy az eladó majd a banktól igényli a fizetést.

A két intézmény pedig teljesen egybeolvad a készletli hitellevél formájában, amely az okmányos meghitelezés szabályainak betartásával adott bankgaranciának minősíthető.

Ebből kiindulva vizsgálja a dolgozat V. fejezete a bankgarancia intézményét.

A bankgarancia tehát mint „fizetési mód” és nem mint biztosíték kerül vizsgálat alá, így azok a kérdések, amelyek a bankgarancia biztosítéki jellegével (a bankgarancia és az óvadék hasonlósága³, a bankgarancia és a jótállás elhatárolása⁴) foglalkoznak, megválaszolatlanok maradnak.

Nem tér ki a dolgozat a biztosításra sem. Biztosítást ugyan lehet kötni a vételár megfizetésének elmaradására, mint káreseményre is, ennyiben hasonló a bankgaranciához⁵, a biztosítást azonban semmiképp sem tekinthetjük a szerződést lebonyolító fizetési módnak.

2.6 A fedezetigazolás. A 9/2001. (MK 147.) MNB rendelkezés a fedezetigazolást a fizetési megbízások teljesítése c. fejezetben szabályozza. A fedezetigazolással a bank a kötelezett

³ Hidas-Szilágyi: Bankgaranciák és bankkezesések a külgazdasági kapcsolatokban, p.31.

⁴ Harmathy Attila: A szerződést biztosító mellékkötelezettségek (Kommentár a gyakorlat számára), p.434., Hidas-Szilágyi, p.38.

⁵ Az eléréseket illetve a bankgarancia és felelősségbiztosítás lényegi azonosítását lásd pl. Szathmáry Géza: A bankgarancia, p.184.

kérésére igazolja, hogy az abban meghatározott összeget a megjelölt időpontig a jogosult részére történő fizetés céljára zárolta (elkülönítve rendelkezésre tartja).

A jogviszony tartalma nem tisztázott a szakirodalomban.

A fedezetigazolást tekinthetjük harmadik személy javára szóló szerződésnek, amely a pénzösszeg feletti rendelkezési jogot az eladóra ruházza. De a fedezetigazolást felfoghatjuk egy zárolási és egy feltételes fizetési megbízás ötvözetének is. Ebből kiindulva a fedezetigazolás már nem áll messze a fizetési módoktól.

A fedezetigazolás ilyen szempontú elemzését VI. fejezet tartalmazza.

2.7 Elhatárolási kérdések. A fizetési módokhoz a hitelezési technikák rendkívül sokszínű csoportja kapcsolódik. A dolgozat célja a fizetések biztonságának vizsgálata, így az azokhoz kapcsolódó különböző (pl. váltón alapuló) hitelügyletekre nem tér ki.

3. Történeti áttekintés. A „bizalmi kéz” igénybevételével történő fizetés intézménye már a római jogi mandatum gyűjtőfogalma keretében megjelent: a római gyakorlat szerint a vevő egy harmadik személynek adott megbízást arra, hogy a távoli székhellyel bíró eladónak fizesse ki a szállított áru vételárát. Ebből fejlődött ki a középkor folyamán⁶ az okmányos beszedvény, azaz az a megoldás, hogy a „bizalmi kéz” (melynek szerepét egyre inkább a bankok vették át) csak akkor adta át az árut a vevőnek, ha fizetett vagy elfogadta a rá intézvényszerített váltót. A beszedési megbízás szabályait a párizsi székhelyű Nemzetközi Kereskedelmi Kamara rendszerezte, az első szokványgyűjteményt 1956-ban tette közzé.

Az okmányos meghitelezés, mint a kereskedők közötti bizalmat megteremtő – pótló eszköz, már igen korán, a középkori itáliai kereskedők gyakorlatában megjelent. Jelentősége a kereskedelem bővülésével, a nemzetközi kereskedelem szerepének erősödésével tovább nőtt. Az akkreditívra vonatkozó szokások egységesítésére az első világháború után merült fel az igény.⁷ A párizsi székhelyű Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (ICC) első szabály- és szokványgyűjteményét 1933-ban adta ki. Mivel az okmányos meghitelezés igazi jelentőségét a világkerkedelem fejlődésével csak ebben az évszázadban nyerte el, így nem vették

⁶ Kováts Sándor-Szilágyi Ernő: Az akkreditív az új nemzetközi szabályozás tükrében, p.21.

⁷ Pénzügyi és Kereskedelmi Enciklopédia, p.214.

fel az egyes országok polgári és kereskedelmi jogának a többnyire korábban lezárt kodifikációiba.⁸

A bankgarancia eredetét vissza lehet vezetni a római jogi „promissio indemnitas”-ra. Idézni szokták egy római anya nyilatkozatát, amellyel fia gyámjainak kártalanítást ígért arra az esetre, ha az általa megkívánt magatartás miatt felelősségre vonnák őket. Másik példaként egy éhínség alkalmával a gabona behozatal előmozdítására adott ilyen kártalanítási ígéret is ismert a szakirodalomban.⁹ A bankgarancia a XIX. századi német jogban nyert jelentőséget. Az angol jog „contract of indemnity”-ként ismeri, az Egyesült Államokban azonban a Kereskedelmi Törvény tiltja bankgarancia vállalását. A Nemzetközi Kereskedelmi Kamara három szokványgyűjteménye: a 325-ös („a Szerződéses garanciákról”, 1978.), a 458-as („A demand garanciákról”, 1992.), és az 590-es („Standby hitellevek”, 1998.) tartalmaz szabályokat a bankgaranciákra nézve. Ezek a szokványok csak a felek kifejezett rendelkezése révén válnak a szerződés részévé. A magyar jogban először az 1/1970. (XI.18.) MNB rendelkezés említi, majd 1977-től a Polgári Törvénykönyv módosított szövegének 249 §-a szabályozza.

⁸ Vannak azonban törvényi szabályozások is; a görög, olasz, mexikói, libanoni jogban, valamint az Amerikai Egyesült Államok Kereskedelmi Törvényének 5. Cikke is számos, akkreditívre vonatkozó szabályt tartalmaz (Jens Nielsen: Az akkreditív ügylet alapjai; p. 19.) A nemzeti szabályozások hiányát érthetővé teszi, hogy az akkreditívet elsősorban nemzetközi fizetéseknél alkalmazzák, így a nemzetközi szintű szabályozásnak több előnye van: növeli a jogbiztonságot, egyszerűsíti az eljárást

⁹ Hidas-Szilágyi, p.60.

AZ IRÁNYADÓ JOG

1. *Külföldi elem a szerződésben.* Az irányadó jog meghatározásánál először azt kell megvizsgálni, hogy van-e a jogviszonyban olyan lényeges külföldi elem, amely felveti annak lehetőségét, hogy ne a magyar jog kerüljön alkalmazásra. Az 1979. évi 13.tvr (a nemzetközi magánjogról) azt az elsődleges elvet rögzíti, hogy a szerződésekre azt a jogot kell alkalmazni, amelyet a felek a szerződés megkötésekor vagy később választottak. A jogválasztási szabadság teljes; olyan jog is kiköthető, amelynek a konkrét ügylethez semmi köze. Jogválasztás hiányában érvényesülnek a tvr. 25-29. §-ának a rendelkezései. Ennek alapján a bank és hitelügyletekre vonatkozó szerződéseknél a bankszolgáltatást nyújtó pénzügyintézet, megbízási szerződésnél pedig a megbízott székhelye szerinti jog az irányadó. Ha a nemzetközi magánjogi törvényerejű rendelet alapján, vagy a felek választásának eredményeként, vagy külföldi elem hiányában a magyar jogot kell alkalmazni, a következő belföldi jogszabályok felhívására kerül sor.

2. *A vinkulált okmányos beszedés.* A magyar jogban beszedésre vonatkozó szabályokat a 9/2001. (MK 147.) MNB rendelkezés (továbbiakban: *Rendelkezés*) tartalmaz. A *Rendelkezés* az azonnali beszedési megbízást, a csoportos beszedési megbízást, és a határidős beszedési megbízást szabályozza.

Az azonnali beszedési megbízás szabályai azonban a dolgozat szempontjából lényeges vinkulált okmányos beszedést nem rendezik, mivel az azonnali beszedés olyan beszedési forma, amelynek alkalmazására törvény erejénél fogva, vagy a kötelezett előzetesen (tehát még az okmányok benyújtása előtt) adott felhatalmazása alapján kerül sor. Magára a beszedésre tehát a kötelezett értesítése és hozzájárulása nélkül, sőt kifogása ellenére kerül sor¹⁰. A csoportos beszedési megbízás szabályai fogalmilag nem érintkeznek a vinkulált okmányos beszedéssel. A határidős beszedési megbízás pedig csak a Magyar Államkincstárnál számlával rendelkezőkre érvényes.

A vinkulált okmányos beszedés lebonyolítására jogszabály hiányában a felek megállapodása, illetve az erőviszonyok miatt a bank általános szerződési feltételei szerint kerül sor. A világ csaknem összes országának bankjai – köztük a magyarországi bankok is – a beszedésekre vonatkozóan azt kötik ki, hogy a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által

összeállított A beszédésekre vonatkozó egységes szabályok (URC 522) szerint fognak eljárni¹¹. A szabályozás háttérét a Polgári Törvénykönyv kógens rendelkezései adják meg.

3. *Az okmányos meghitelezés.* A magyar jogban az okmányos meghitelezésekre a 9/2001. (MK 147.) MNB rendelkezés tartalmaz közvetlen szabályokat. A Rendelkezés 26 § (5) kimondja, hogy „*az okmányos meghitelezés szabályaira a párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályokban foglaltak az irányadók.*” Az okmányos meghitelezésre vonatkozó egységes szabályok nem jogszabály és nem is nemzetközi egyezmény, csak a párizsi székhelyű Nemzetközi Kereskedelmi Kamra gyűjteménye. Egy magyar jogszabály ezt a szokványgyűjteményt beemeli a jogrendbe.

További problémát jelent, hogy Az okmányos meghitelezésre vonatkozó egységes szabályok és szokványok több pontja ütközik a vagyoni viszonyokat elsődlegesen szabályozó Polgári Törvénykönyv kógens szabályaival.

A jegybanki rendelkezés jogszabályi jellege nem kellően tisztázott. A jogalkotási törvény¹² szerint az állami irányítás egyéb jogi eszközének kellene tekinteni, amelyben jogok és kötelezettségek nem szabályozhatóak. Másrészt a Magyar Nemzeti Bank alkotmányos feladata a pénzforgalom szabályozása.¹³ Maga a Rendelkezés 1§-a szerint a Rendelkezés hatálya kiterjed: a jogi személyekre, a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságokra, a jogi személyiség nélküli egyéb szervezetekre, egyéni vállalkozókra, a természetes személyekre és a devizakülföldi személyekre, szervezetekre.

Összegezve azt mondhatjuk, hogy a jegybanki rendelkezés formailag nem jogszabály, de tartalmilag az.¹⁴

4. *A bankgarancia.* A bankgaranciára a Polgári Törvénykönyv (249 §) szabályai az irányadók. A Nemzetközi Kereskedelmi Kamara a garanciákkal kapcsolatban is kialakította szokványgyűjteményeit (ICC325; ICC458; ICC590). Ezek azonban nem váltak olyan elfogadottá a bankok körében, mint a beszédésekre és a meghitelezésekre vonatkozó szabályok, így csak a felek kifejezett rendelkezésére válnak a szerződés részévé.

¹⁰ Kónya: A vállalkozások bankügyletei, p.180.

¹¹

¹² 1987. évi XI. törvény. A törvény hatályos rendelkezéseinek megállapítása majdnem lehetetlen. (Kukorelli: Alkotmánytan, p.45.)

¹³ 1949. évi XX. Törvény A Magyar Köztársaság Alkotmánya, 39/D§ (1)

¹⁴ Kukorelli István megállapítása

A VINKULÁLT OKMÁNYOS BESZEDÉS

Az okmányos beszedés lényege

1. Az okmányos beszedés fogalma. Beszedési megbízás esetén a megbízó (a jogosult) azzal az utasítással adja át a banknak a fizetés alapjául szolgáló okmányokat, hogy azokat csak fizetés, váltóelfogadás, vagy más feltételek teljesítése esetén szolgáltatassa ki a címzettnek (aki általában az alapszerződés szerint kötelezett fél).

A bank feladata tehát csak az okmányoknak a címzettnek történő bemutatása és a címzettnek a fizetésre, váltóelfogadásra való felszólítása. A bank fizetési kötelezettséget nem vállal.

A bank által bemutatandó okmányokat két csoportba osztjuk. Fizetési okmányok: az idegen váltók, saját váltók, csekkek, nyugták vagy egyéb hasonló, pénzfizetés kieszközlésére használt okmányok: Kereskedelmi okmányok: a számlák, szállítási okmányok, tulajdonjogot megtestesítő vagy más hasonló okmányok vagy bármely más olyan okiratok, amelyek nem minősülnek fizetési okmánynak.

A tiszta (clean) beszedés jelenti a fizetési okmányok beszedését, amelyekhez kereskedelmi okmányokat nem mellékeltek. Okmányos (documentary) beszedésen kereskedelmi okmányokkal felszerelt fizetési okmányok, illetve fizetési okmányokkal fel nem szerelt kereskedelmi okmányok beszedése értendő.

A tiszta beszedés nem nyújt biztosítékot a megbízónak (jogosultnak).¹⁵ Az okmányos beszedés is csak abban az esetben nyújthat biztosítékot az eladónak (megbízónak), ha az áru feletti rendelkezési jogot biztosító (például árut megtestesítő fuvarokmányt) okmányt alkalmaznak.

Ilyen áru feletti rendelkezési jogot megtestesítő okmányokon alapulnak a vinkulált okmányos inkasszóformák, amelyek védenek birtokon kívül kerülés kockázatától, megakadályozzák, hogy a vevő fizetés nélkül jusson az áruhoz.

¹⁵ Bár a bank fizetési felszólítása ilyenkor sem elhanyagolható súlyú a címzett (kötelezett) szempontjából. Ha ugyanis a kötelezett a bank jogos fizetési felszólításának nem tesz eleget, az a bankinformációk révén elterjed és bonitásáról kedvezőtlen kép alakulhat ki.

A speditőr inkasszó esetében az árut egy bizalmi kéz, a speditőr (szállítmányozó) címére és rendelkezésére küldik el, és annak kiszolgáltatása a fizetést igazoló banknyugta ellenében történik.

Az indirekt bankinkasszó esetében az áru ugyan a speditőr címére érkezik, de a rendelkezési jog az áru felett a bankot illeti meg. Ha a vevő kifizette az áru ellenértékét, a bank úgynevezett kiszolgáltatási jegyet ad ki a vevőnek, aki annak ellenében átveheti az árut.

A direkt bankbeszedvény esetén a bank címére és rendelkezésére érkezik az áru, amit természetesen csak fizetés vagy elfogadás ellenében szolgáltat ki a vevőnek.

2. Az okmányos beszedésben részt vevő felek. A beszedésben részt vevő felek:

- a megbízó az a fél, aki a beszedés elvégzésével egy bankot megbíz
- a küldő (remitting) bank az a bank, amelyet a megbízó a beszedés végrehajtásával megbízott
- a beszedő (collecting) bank az a küldő bankon kívüli bármely más bank, amelyet a beszedési eljárásba bevontak
- a bemutató (presenting) bank az a beszedő bank, amely a címzettnek bemutatja az okmányokat

A címzett (az, akinek az okmányokat a beszedési megbízásnak megfelelően be kell mutatni) nem tekinthető résztvevőnek az okmányos beszedésben, mivel a vevő és a beszedő bank, illetve a küldő bank között jogviszony nem jön létre.¹⁶ Nincsen jelentősége a beszedő és a bemutató bank megkülönböztetésének, a beszedő és bemutató bank az esetek többségében ugyanaz.

Az okmányos beszedés résztvevői egymás között külön-külön önálló megbízási szerződéseket kötnek, a megbízó csak a küldő bankkal áll jogviszonyban, a küldő bank által bekapcsolt beszedő bankkal viszont nem. Az egyes megbízási szerződések függetlenek egymástól. A megbízók helyzetét meglehetősen bizonytalaná teszi, hogy megbízottaik az általuk igénybe vett közreműködőkért nem felelnek, annak ellenére, hogy a közreműködőket saját kezdeményezésükre és választásuk szerint alkalmazzák. Az okmányos beszedés technikai lebonyolítási igényeiből fakadóan általában három szereplős megbízási lánc alakul ki.

¹⁶ Nielsen: Az inkasszóüzlet, p.23.

Az okmányos beszedés megbízási jogviszonyai

1. A jogviszony létrejötte. Az okmányos beszedést a megbízó kezdeményezi. Ha a bank úgy dönt, hogy nem tesz eleget a okmányos beszedési megbízásnak, erről távközlés, vagy ha ez nem lehetséges, egyéb gyors módon késedelem nélkül értesítenie kell azt a felet, akitől a megbízást kapta (A beszedésre vonatkozó egységes szabályok, 1. cikk b. c.). A banknak tájékoztatási, figyelem felhívási kötelezettsége nincs a megbízóval szemben (4. cikk).

1.1 Elengedhetetlen kellékek. A megbízási jogviszony létrejöttéhez szükséges, hogy a felek tisztázzák a beszedés feltételeit.¹⁷ A megbízásban rögzíteni kell:

- A megbízó adatait, ideértve a teljes nevet, postacímet és, ha alkalmazható, telex, telefon és facsimile számait (4. cikk b.)
- A címzett adatait, ideértve a teljes nevet, postacímet vagy azt a helyet, ahol az okmányokat be kell mutatni és, ha alkalmazható, a telex, telefon és facsimile számait (4. cikk b.)
- További bankok bekapcsolódása esetén annak a banknak az adatait, amelytől a bank beszedési megbízást kapták, ideértve a teljes nevet, postai és SWIFT címeket, telex, telefon, facsimile számokat (4. cikk b.)
- A beszedendő összeget és a pénznemet (4. cikk b.)
- A csatolt okmányok jegyzékét és minden egyes okmány sorszámát (4. cikk b.)
- Az okmányok kiszolgáltatásának feltételeit fizetés és/vagy elfogadás ellenében, egyéb kikötések és feltételek teljesítése ellenében (4. cikk b.)
- A nem-fizetés, nem-elfogadás és/vagy az egyéb utasítások nem-teljesítésének esetére szóló utasításokat (4. cikk b.)
- A beszedési megbízásban meg kell állapítani azt a pontos időszakot, amelyen belül a címzettnek valamilyen cselekedetet kell elvégeznie. Az olyan kifejezéseket, mint „első”, „azonnal”, „haladéktalan” és hasonlót nem szabad használni a bemutatással kapcsolatban vagy bármely olyan időszakra vonatkozólag, amelyen belül az okmányokat át kell venni vagy a címzettnek bármely más

¹⁷ Bíró György: A megbízási szerződés, p.52-54.

cselekményt kell elvégeznie. Ha ilyen kifejezéseket használnak, a bankok nem veszik azokat figyelembe (5. cikk b.).

- Azt a tényt, hogy A beszedésre vonatkozó egységes szabályokat kell alkalmazni. A bankok ugyanis, ha alávetették magukat A beszedésre vonatkozó egységes szabályoknak, akkor csak e szerint járhatnak el a beszedésnél (4. cikk). A megbízásnak pontosnak és teljesnek kell lennie. Világosan és egyértelműen meg kell jelölni azokat a feltételeket, amelyek alapján a fizetést vagy váltóelfogadást kell kieszközölni, beleértve az okmányok kiszolgáltatásának feltételeit, valamint a fizetés módját, és a nem fizetés, illetve nem-elfogadás esetén követendő eljárás meghatározását.

1.2 Járulékos kellékek. A fentiekén kívül járulékos jelleggel a megbízásban meg lehet határozni:

- A beszedendő költségeket, feltüntetve hogy azok elengedhetők-e vagy nem. Ilyen rendelkezés hiányában a költségek beszedésére nincsen lehetőség, azokat a megbízó viseli (4. cikk b.).

- A beszedendő kamatokat, feltüntetve a kamatlábat, a kamatidőszakot, a kiszámítás alapját (például évi 360 vagy 365 nappal számítva). Ennek hiányában kamat beszedésére nem kerülhet sor (4. cikk b.)

- A fizetési módot és a fizetési értesítés alakiságát (4. cikk b.)

- Ha az okmányos beszedés későbbi időpontban fizetendő váltót foglal magában, a beszedési megbízásnak meg kell jelölnie, hogy a kereskedelmi okmányokat elfogadás (D/A) vagy fizetés (D/A) ellenében kell-e a címzettnek kiszolgáltatni. Ilyen rendelkezés hiányában a kereskedelmi okmányok csak fizetés ellenében szolgáltatathatók ki (7. cikk b.).

- A beszedési megbízásnak külön rendelkezéseket kell tartalmaznia az elfogadás vagy a fizetés megtagadásának esetére az óvást (vagy ahelyett más jogi eljárást) illetően. Ilyen külön rendelkezés hiányában a beszedésben résztvevő bankok nem kötelesek az okmányt óvatoltatni (vagy ahelyett más jogi eljárásnak alávetni) az elfogadás vagy a fizetés megtagadása miatt.

- Ha a megbízó a nem-fizetés vagy az elfogadás megtagadása esetére sürgősségi helyzetben eljáró képviselőt nevez meg, a beszedési megbízásnak világosan és kimerítően meg kell jelölnie az ilyen képviselő jogkörét. E megjelölés hiányában a bankok nem fogadják el utasítást a sürgősségi helyzetben eljáró képviselőtől (25. cikk).

- Részletfizetések csak akkor fogadhatók el, ha arra a beszedési megbízás kifejezett felhatalmazást ad (19. cikk b.).

2. Érvényességi kérdések

2.1 Alakszerűségi követelmények. A megbízás alakszerűségeiről A beszedésre vonatkozó egységes szabályok nem rendelkeznek. Így az írásban és szóban is érvényes, bár a szokás az írásbeliség mellett szól. Az elfogadás történhet hallgatólagosan is, az esetleges elutasítást a banknak késedelem nélkül kell közölnie (1. cikk.c.).

2.2 Általános szerződési feltételek. A beszedésre vonatkozó egységes szabályok alkalmazására csak akkor kerül sor, ha azt a felek általános szerződési feltételként megállapodásuk részévé teszik. Mivel a legtöbb bank alávetette magát a beszedésre vonatkozó egységes szabályoknak, gyakorlatilag ezek a szabályok minden beszedési megbízás részét képezik, függetlenül a megbízó akaratától. A beszedésre vonatkozó egységes szabályok nem jogszabály, így a felhasználásával a bankok által egyoldalúan kialakított általános szerződési feltételek tisztességtelen pontjai megtámadhatóak.

2.3 Lehetetlen szolgáltatás elvállalása. Érvénytelenségre vezet, ha az okmányos meghitelezés megnyitására vonatkozó megbízás jogszabályba ütközik. Ilyenkor – ha a jogszabályi akadály már a szerződés megkötésekor létezik – jogi lehetetlenség áll fenn. A magyar polgári jog a lehetetlen szolgáltatás elvállalását a szerződéskötés során tanúsított felróható magatartásnak tekinti, szankciója a kártérítés. Nem érvényesül ez a szabály, ha a másik félnek a lehetetlenséget fel kellett ismernie, ilyenkor a károsult saját hibájáról beszélhetünk, és a bíróság mellőzheti, illetve mérsékelheti a kártérítést. Ezzel ellentétben a A beszedésre vonatkozó egységes szabályok a külföldi jogszabályokból és szokásokból fakadó lehetetlenség következményeit minden esetben a megbízóra terheli, aki köteles a bankokat kártalanítani (11 cikk c.).

3. A megbízó kötelezettségei

A megbízó köteles viselni a banknak a megbízás teljesítése során keletkezett költségeit, valamint a szerződésben meghatározott díjat is meg kell fizetnie. A bankok fenntartják a jogot, hogy előre követeljék a jutalékok és költségek megfizetését (21.cikk d.).

Külföldi jogszabályok vagy szokások alapján a bankot terhelő kötelezettségek tekintetében a megbízó köteles kártalanítást nyújtani (11.cikk c.).

A megbízásnak megfelelő fizetés vagy váltóelfogadás, illetve más feltételek teljesítése esetén történő okmánykiszolgáltatás mindazokra kötelező, akik erre a bankok felhatalmazták.

Ha a banknak kell olyan okmányokat kiállítania, amelyek nem voltak a beszedési megbízáshoz mellékleve, az ilyen okmányok alakját és szövegét a megbízónak kell előírnia (8. cikk).

Ha a megbízott bank nem-fizetésről illetve az elfogadás visszautasításáról küld értesítést, a küldő bank köteles ésszerű időn belül megfelelő rendelkezéseket adni az okmányok további kezelését illetően. Ha a bemutató bank a fizetés vagy az elfogadás megtagadásáról szóló értesítésétől számított 90 napon belül nem kap ilyen rendelkezéseket, az okmányokat visszaküldheti annak a banknak, amelytől a beszedési megbízást kapta.

4. A megbízott bankok helyzete

4.1 A bank jogai. A bank jogosult a megbízó utasításait megtagadni. Ennek feltétele a gyors, késedelem nélküli értesítés (1. cikk b. c.). Értesítés nélkül is érvényesen meg lehet tagadni az olyan utasítást, amely az okmányok által képviselt árukkal kapcsolatos tevékenységre (például raktározásra, biztosításra) irányul. Ilyen tevékenységre a bankok csak kifejezett és előzetes beleegyezésük alapján kötelesek (10. cikk b.). A banknak figyelem felhívási kötelezettsége nincs a megbízó utasításaival szemben.

A bankot költségei és díjkövetelései biztosítására zálogjog illeti meg a megbízás során birtokába kerülő vagyoni értéket megtestesítő okiratok felett.¹⁸ Az okmányokat a bank díj és költségigényeinek kielégítéséig visszatarthatja.¹⁹

Ha beszedési megbízás feltünteti, de nem rögzíti kifejezetten, hogy kamatot, jutalékot vagy költségeket kell beszedni, és a címzett megtagadja a kamat, jutalék és költség megfizetését, a bemutató bank a kamatok jutalékok és költségek beszedése nélkül, döntésétől függően kiszolgáltathatja az okmányokat fizetés vagy elfogadás ellenében (20.cikk, 21. cikk).

A bankok okmányokkal és nem árukkal foglalkoznak. A bank előzetes beleegyezése nélkül a bank címére és rendelkezésére közvetlenül áru nem küldhető. Ha ennek ellenére mégis közvetlenül a bank címére küldenek árut, a bank azt nem köteles átvenni, és továbbra is az árut küldő fél viseli a kárveszélyt (10. cikk).

¹⁸ Ptk.480.§

¹⁹ Nielsen: Az inkasszóüzlet, p.69.

4.2 *A bank kötelezettségei.* A bankok kötelezettségeik teljesítése során kötelesek jóhiszeműen és ésszerű gondossággal eljárni.

A bankoknak ellenőrizniük kell, hogy a kapott okmányok külső megjelenésük szerint azoké, amelyek a beszedési megbízásban fel vannak sorolva és azonnal értesíteniük kell a hiányzó okmányokról azt a felet, akitől a beszedési megbízást kapták. A bankok nem kötelesek az okmányok ezen túlmenő vizsgálatára. A bankok okmányvizsgálata kizárólag azok külső megjelenésére vonatkozik, azaz a bank összeveti azokat a megbízásban szereplő felsorolással. Nem érvényesül az olyan típusú okmányszigor, mint az akkreditívnél – ahol az okmányoknak szó szerint egyezniük kell a szerződésben meghatározott feltételekkel –, hanem elegendő, ha az áruszerződésben meghatározott feltételekkel –, hanem elegendő, ha az áruszerződés szerinti volta megállapítható.

A bank kötelezettsége az okmánybemutató. Okmánybemutató az az eljárás, amellyel a bemutató bank az okmányokat az utasítás szerint a címzett rendelkezésére bocsátja (5. cikk a.). Az okmányokat a címzettnek abban a formában kell bemutatni, ahogyan azokat megkapták, de a szokásos vagy megkövetelt változtatásokat (például azonosító bélyegző elhelyezése) jogosultak elvégezni (5. cikk c.).

Megtekintéskor fizetendő okmányok esetében a bemutató banknak a fizetés végetti bemutatót késedelem nélkül kell teljesítenie. Nem megtekintéskor, hanem más lejáratkor fizetendő okmányok esetében a bemutató bank, ha elfogadtatást kívántak, köteles az elfogadás végetti bemutatót késedelem nélkül végre hajtani, ha pedig fizetést igényeltek, a fizetés végetti történő bemutatót legkésőbb az esedékesség napján teljesíteni (6. cikk).

Maga a bemutató úgy történik, hogy a címzett a bemutató bank felhívására vagy a banknál tekintheti meg a küldött okmányokat, vagy azokról másolatot kap a banktól, vagy a bemutató bank a címzettnek, mint a bemutató bank „bizalmi kezének” megküldi az okmányokat megtekintés végetti. Ebben az utóbbi esetben a címzett vagy teljesíti a fizetést (váltóelfogadást) és megtartja az okmányokat vagy igen rövid határidőn belül visszaküldi az okmányokat a bemutató banknak. Ennek elmulasztása esetében a címzett köteles a fizetést vagy a váltóelfogadást teljesíteni. A bemutató bank a küldött okmányokat csak fizetés vagy váltóelfogadás ellenében szolgáltathatja ki végleg a címzettnek.²⁰

A beszedett összeget – a beszedő bank jutalékával és költségeivel csökkentve – annak a banknak a rendelkezésére kell bocsátani, amelytől a beszedési megbízást kapta. A beszedő

²⁰ Keresztes Gábor: A fizetés biztosítékai a külkereskedelmi kapcsolatokban (A külkereskedelmi tevékenység jogi kézikönyve), p.147.

bank tehát a küldő banknak továbbítja a beszedett összeget, amely azt – ugyancsak jutalékának és költségeinek levonása után – a megbízónak fizeti ki (16. cikk).

A banknak értesítenie kell a megbízóját a fizetésről és/vagy az elfogadásról. Nemfizetés vagy az elfogadás megtagadása esetén is él a tájékoztatási kötelezettség. Ebben az esetben a bank kötelezettsége az is, hogy megtudja a nemfizetés illetve az elfogadás megtagadás okát (26.cikk). Valószínűleg formális visszakérdezés elég, hiszen a banknak nem tiszte, hogy meggyőződjön az ok valóságtartalmáról.²¹

5. Felelősségi kérdések. A megbízó felel azokért a következményekért, amelyek a megbízás homályos megfogalmazásából állnak elő (4.cikk).

Szintén a megbízó köteles viselni annak következményeit, ha a címzett adatai hibásan vagy helytelenül vannak feltüntetve a megbízásban (4.cikk c.).

A bank csak külön egyetértése esetén végez - akkor is a megbízó költségére – a beszedéssel kapcsolatos áruk raktározására és biztosítására vonatkozó tevékenységet, és ha mégis felvállalja azokat az áru védelme érdekében, akkor sem felel az áruk sorsáért és/vagy állapotáért és/vagy az áruk őrzésével és/vagy védelmével megbízott harmadik személyek bármely ténykedéséért és/vagy mulasztásáért.

Részletfizetés esetén a bank az okmányokat csak azok teljes kifizetése után szolgáltatja ki a címzettnek és a bemutató bank nem felelős az okmánykiszolgáltatás késedelméből eredő következményekért (19. cikk b.).

A bemutató bank felelős annak vizsgálatáért, hogy a váltóelfogadás külső megjelenésében alakilag teljes és megfelelő-e, de nem felelős valamely aláírás valódiságáért, sem valamely aláíró arra való jogosultságáért, hogy váltóelfogadást aláírjon (22. cikk).

Ha a beszedési megbízás kifejezetten rögzíti, hogy a kamattól, jutaléktól vagy a költségtől nem lehet eltekinteni, és a címzett megtagadja a kamat, jutalék vagy költségfizetést, a bemutató bank nem felel az okmánykiszolgáltatás késedelméből eredő következményekért (20. cikk c.).

A bankok kötelesek megállapítani, hogy a kapott okmányok külső megjelenésük szerint azok-e, amelyek a beszedési megbízásban fel vannak sorolva és távközlés vagy ha ez nem lehetséges, egyéb gyors úton haladéktalanul értesíteniük kell azt a felet, akitől a beszedési megbízást kapták, bármely hiányzó okmányról vagy arról, hogy a kapott okmány más, mint ami a felsorolásban szerepel. Ha az okmányok külső megjelenésük szerint nincsenek

²¹ Kónya Judit: A vállalkozások bankügyletei, p.195.

a felsorolt okmányok között, a küldő bank nem vitathatja a beszedő bank által kapott okmányok fajtáját és számát (12. cikk).

A bankok a meghitelezésben előírt minden okmányt ésszerű gondossággal kötelesek megvizsgálni, de a bankok nem vállalnak felelősséget az okmányok formájáért, elegendő voltáért, pontosságáért, hitelességéért hamisításáért, törvényszerűségéért, sem az általános feltételek szempontjából, sem az okmányok részletei tekintetében. Ugyancsak nem vállalnak felelősséget az okmányok által képviselt áru megjelöléséért, mennyiségéért, súlyáért, minőségéért, állapotáért, csomagolásáért, szállításáért, értékéért és meglétéért, továbbá az áru szállítóinak, szállítmányozóinak, biztosítóinak vagy más személyeknek jóhiszeműségéért, cselekedeteiért, mulasztásaiért, fizetőképességéért, kötelezettségeik teljesítéséért és hírnevéért (13.cikk).

A bankok, amikor más bankok közreműködését veszik igénybe, azt a megbízó kockázatára teszik, és nem vállalnak felelősséget azért, hogy az általuk helyesen továbbított rendelkezéseket nem teljesítik pontosan, még akkor sem, ha saját maguk választották meg bankösszeköttetésüket (11. cikk). Az estek legnagyobb részében a bankok maguk választják meg partnereiket.

A bankok nem vállalnak felelősséget üzenetek, levelek vagy okmányok továbbítása során előforduló késésekből, a továbbított üzenetek, illetve okmányok elvesztéséből eredő következményekért, sem táviratok vagy más, gépi úton küldött üzenetek továbbítása során előforduló késedelemért, csonkításért vagy más hibáért, sem pedig szakkifejezések fordításáért vagy értelmezéséért (14. cikk).

A bankok kizárják felelőségüket a külföldi jogszabályokból és szokásokból eredő következményekért (11.cikk c.). Szintén a megbízó köteles viselni a bank üzleti tevékenységének megszakításából eredő következményeket, amelyeket vis maior, lázadások, polgári zavargások, felkelések, háborúk vagy a bankok befolyásától független más okok vagy sztrájkok vagy munkáskizárások idéznek elő (15. cikk).

A cikk értelmezése²² több kérdést is felvet:

- a háborús eseményeknek a bank országában kell-e folyniuk és fizikailag kell-e lehetlenné tenniük a bank üzleti tevékenységét?
- a sztrájkoknak, munkáskizárásoknak a banki alkalmazottak körében kell-e zajlaniuk?

²² Kónya, p.192.

- a sztrájkoknak olyan méretűnek kell-e lenniük, hogy azáltal az üzleti tevékenységet megszakítsák (például más alkalmazottak beállításával sem látható el a tevékenység) vagy elegendő, ha csak gátolják azt?
- a magyar szövegben a „vis maior” a természeti katasztrófákat jelöli-e és milyen körben, beletartoznak-e más hasonló események, például a járványok?
- a befolyásuktól független más okokat mennyire lehet kiterjesztően értelmezni?

A beszédre vonatkozó egységes szabályok több esetben lehetőséget ad a szándékosan vagy súlyos gondatlansággal okozott szerződésszegés kizárására. Ezek a rendelkezések a Polgári Törvénykönyv kógens szabályaiba ütköznek, így nem érvényesülhetnek.

6. *A címzett helyzete.* A címzett nem feltétlenül kerül jogviszonyba az okmányos beszéd résztvevőivel. A címzett (kötelezett) a bank fizetési felszólítását nem köteles teljesíteni²³. Így a bank kártérítési felelősséggel tartozik ha a címzett nála vezetett számláját beszédési megbízás alapján, a címzett (bankszámla tulajdonos) hozzájárulása nélkül megterheli (Legf.Bír.Gf.I.32.814/1993.sz.BH1995.531.).

Ezzel párhuzamosan, amíg nem fizet a címzett, jogai sincsenek a bankkal szemben, így nem igényelheti például az áru előzetes megvizsgálását, még akkor sem, ha az áru már megérkezett a rendeltetési helyre.²⁴

A beszédési megbízás kiválthatja a kötelezett (címzett) késedelmét²⁵, és megszakítja az elévülést²⁶.

²³ Ennek szankciója nincs, a bankinformációk révén azonban a címzett bonitásáról kedvezőtlen kép alakulhat ki.

²⁴ Nielsen: Az inkasszóüzlet, p.14.

²⁵ A késedelem az okmányos beszédésben a fizetésre nyitva álló időtartam utolsó napjával áll be (Legf.Bír.Gfv.X.31.738/1995.sz.BH1996.485.)

²⁶ A beszédési megbízás az elévülést megszakító cselekménynek minősül. (Legf.Bír.Pfv.I.23.191/1995.sz. BH1996.468.)

AZ OKMÁNYOS MEGHITELEZÉS

Az okmányos meghitelezés lényege

1. *Az okmányos meghitelezés fogalma.* Az okmányos meghitelezés készpénz nélküli fizetési forma, a bankszámlák közötti átírás egyik változata.²⁷

Az okmányos meghitelezés egy **bank** (a nyitó bank) **kötelezettségvállalása** arra, hogy az okmányos meghitelezésben előírt okmányok benyújtása, és az okmányos meghitelezésben meghatározott egyéb feltételek teljesítése esetében harmadik személy (a kedvezményezett) javára vagy rendelkezése szerint fizetést teljesít (2. Cikk).

Ezenfelül okmányos meghitelezés a megerősítő bank kötelezettsége is a kedvezményezettel szemben. Ha ugyanis a nyitó bank által megnyitott okmányos meghitelezést egy másik bank (a megerősítő bank) megerősíti, ez a megerősítés a megerősítő bank határozott kötelezettségvállalása a nyitó bank kötelezettségén felül a kedvezményezettel szemben az okmányos meghitelezési feltételek teljesítése esetében történő fizetésre.²⁸

Egyszerűsítve tehát az okmányos meghitelezés (akkreditív) fizetési ígéret, melyben a bank vállalja, hogy meghatározott kedvezményezett javára meghatározott összeget fizet, feltéve, hogy meghatározott feltételek teljesülnek.

2. *Az okmányos meghitelezés önálló kötelezettségvállalás.* Az okmányos meghitelezés önálló jogügylet, független az alapjául szolgáló adásvételi vagy más szerződésektől²⁹, és az ilyen szerződések a bankokat semmiképpen sem érintik vagy kötik, még akkor sem, ha a meghitelezés valamilyen hivatkozást tartalmaz az ilyen szerződésekre. Az okmányos meghitelezés szintén független a létrejöttét indukáló megbízási szerződéstől is. A banki kötelezettségvállalást tehát nem érintik a megbízónak (vevőnek), vagy a kedvezményezettnek (eladónak), vagy a banknak az alapügyletből vagy a megbízási

²⁷ Pénzügyi és Kereskedelmi Enciklopédia, p.212.

²⁸ A külkereskedelmi tevékenység jogi kézikönyve, p150.

²⁹ Az okmányos meghitelezési ügylet összefüggése az alapügylettel arra korlátozódik, hogy az okmányos meghitelezés megnyitásának alapja a feleknek az adásvételi (vagy esetleg más) szerződésben foglalt megállapodása: azaz az alapügylet tartalmazza az akkreditív nyitási kötelezettséget. Az eladó (kedvezményezett) tehát az alapszerződés alapján követelheti a vevőtől a meghitelezés megnyitását.

jogviszonyból eredő igényei és kifogásai³⁰ (3. Cikk) Ezt megerősítve mondta ki a Legfelsőbb Bíróság, hogy az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható, és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatóak fel (Legf.Bír.Gfv.X.30.354/2001.sz. BH2002.274)

3. Az okmányos meghitelezéssel kapcsolatban három jogviszony különböztethető meg.

Egyrészt megkülönböztetjük a megbízó és a nyitóbank közötti megbízási jogviszonyt, amelynek tárgya az okmányos meghitelezés megnyitása és feltételeinek meghatározása.

Másrészt el kell határolni a nyitóbank és a kedvezményezett, valamint az esetleges megerősítő bank és a kedvezményezett közötti akkreditív – jogviszonyt.

Végül számba kell venni az okmányos meghitelezés lebonyolításában részt vevő bankok közötti megbízási jogviszonyokat, amelyek értesítésre, megerősítésre, fizetésre irányulhatnak.

Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok 1994-ben kiadott új szövege jelentős változást hozott: az akkreditívvel kapcsolatban azt megelőzően két jogviszonynak mindenképpen létre kellett jönnie (a megbízó és a nyitóbank közötti megbízási jogviszonynak, valamint a bank és a kedvezményezett közötti tulajdonképpeni akkreditív jogviszonynak). A Szabályzat 2. Cikke azonban kimondja, hogy a nyitóbank megbízó nélkül, saját elhatározásából is nyithat akkreditívet. Ennek az önálló zálogjoghoz hasonló absztrakt konstrukciónak nem a fizetésekkel összefüggésben van jelentősége.

³⁰ Az okmányos meghitelezés tehát független az értékviszonytól (az alapjául szolgáló szerződéstől) és a fedezeti viszonytól (a megbízó és a nyitó bank jogviszonyától)

A megbízó és a bank közötti jogviszony

1. A jogviszony létrejötte. Az okmányos meghitelezés megnyitására a vevő ad megbízást a banknak.

A bank a megbízást elsősorban abból a szempontból vizsgálja felül, hogy a későbbiekben az okmányvizsgálat lehetőleg vitás kérdésektől mentes, gyors legyen, és a bank részéről minimális legyen a tévedés valószínűsége.

A banknak tájékoztatási, figyelem-felhívási kötelezettsége – tekintve, hogy sokszor nem rendelkezik a szükséges szaktudással, és, hogy a megbízó részéről az alapügyletről adott tájékoztatás sem mindig teljes – nem áll fenn a megbízási ajánlattal szemben. A bank azonban köteles vizsgálni azt, hogy az okmányos meghitelezés megnyitása nem ütközik-e a bank országának jogába, illetve külföldi jogba, és köteles az ilyen jogszabályba ütköző megbízást elutasítani.

Annak ellenére, hogy az okmányos meghitelezés független az alapügylettől, a bank köteles elutasítani a megbízást akkor is, ha felismeri, hogy az alapügylet a bank országának joga szerint jogellenes, vagy jó erkölcsbe ütközik (például tiltott fegyverexporttal kapcsolatos okmányos meghitelezés)³¹. Ugyanígy kell eljárnia akkor is, ha az alapügylet külföldi ország jogszabályába ütközik, feltéve, hogy a külföldi jog tartalmáról tudomása van.³²

1.1 Elengedhetetlen kellékek A megbízási jogviszony létrejöttéhez szükséges³³ hogy a felek tisztázzák az okmányos meghitelezés feltételeit.³⁴ A megbízásban rögzíteni kell:

- A megbízó nevét és telephelyét.
- A kedvezményezett megnevezését és pontos címét.
- Az okmányos meghitelezés jellegét: fizetésre, negociálásra vagy váltóelfogadásra tegyen-e ígéretet a nyitó bank (10. cikk a.).

³¹ Nielsen: Az akkreditívügylet alapjai p.59.

³² Nielsen: Az akkreditívügylet alapjai p.60.

³³ Bíró György: A megbízási szerződés p.52-54.

³⁴ A feltételeket sokszor már az eladó és a vevő meghatározza az alapszerződésben, de az is lehetséges, hogy a felek az alapügyletben nem állapodnak meg az akkreditív feltételeiben. Ebben az esetben a vevő saját elképzelési szerint határozza meg azokat (a kedvezményezett pedig az akkreditív kézhezvételét követően ellenőrzi, hogy az akkreditív feltételeit teljesíteni tudja-e, nemleges esetben felhívja a vevőt az akkreditív feltételeinek módosítására). Az akkreditív feltételeinek meghatározása a vevő számára az az eszköz, amellyel az eladót kötelezettségének szerződés szerinti teljesítésére rá tudja kényszeríteni azáltal, hogy olyan okmányok benyújtását írja elő és olyan határidőket szab, amelyek összhangban vannak az eladónak az alapszerződésben vállalt kötelezettségeivel.

- Az akkreditív lejáratát, az érvényességi határidőt. Ha az érvényességi határidőt „egy hónapig”, „6 hónapig” vagy más hasonló időtartamban határozták meg, az okmányos meghitelezés kibocsátásának keltét kell kezdőnapnak tekinteni (42. cikk a. c.).
- A meghitelezés összegét és pénznemét pontosan vagy hozzávetőlegesen. A meghitelezésben a körülbelül, megközelítőleg, circa, stb. megjelölés azt jelenti, hogy 10 %-ot meg nem haladó eltérés akár lefelé, akár felfelé megengedett. A meghitelezés összege az egységárból, az áru mennyiségéből és a mellékköltségekből (csomagolás, fuvar, biztosítás) tevődik össze. A megbízónak részleteznie kell azokat a mellékköltségeket, amelyekkel az áru ára növelhető. Ellenkező esetben a bank az ilyen mellékköltségeket akkor sem fogadhatja el, ha a végösszeg áru egységenként az okmányos meghitelezés keretébe belefér.
- Az igénybevétel helyét, azaz azt a helyet, ahol a kedvezményezettnek az okmányokat be kell nyújtania (10 cikk b.).
- A fizetés feltételeként benyújtandó okmányok meghatározását.³⁵ Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok megkülönbözteti a szállítási okmányokat (23 – 33 cikkek), a biztosítási okmányokat (34 – 36 cikkek), a kereskedelmi számlát (37 cikk) és az egyéb okmányokat (38 cikk).

A meghitelezésnek pontosan meg kell jelölnie azt az okmányt, amely ellenében a banknak fizetést, váltóelfogadást vagy negociálást kell teljesítenie (5. cikk). A megbízás adásánál tehát érvényesülnie kell az okmányszigorúság alapelveinek: az okmányos meghitelezés lényege ugyanis, hogy az ilyen jogviszonyokban valamennyi érintett fél okmányokkal foglalkozik és nem árukkal, szolgáltatásokkal és/vagy más teljesítésekkel, amelyekre az okmányok esetleg vonatkoznak (4 cikk).

Az olyan kifejezések, mint „első osztályú”, „jól ismert”, „jól minősített”, „független”, „hivatalos”, „illetékes”, „helyi” és hasonlók nem alkalmazhatók a meghitelezés szerint benyújtandó valamely okmány(ok) kiállítójának a meghatározására. Ha ilyen kifejezések szerepelnek a meghitelezésben, a bankok úgy fogadják el az adott okmányt (okmányokat), ahogyan azokat benyújtják, feltéve, hogy külső megjelenésük szerint összhangban állnak a meghitelezés egyéb kikötéseivel és feltételeivel és nem a kedvezményezett állította ki azokat (20. cikk a.).

³⁵ Az okmányok meghatározásának különleges jelentősége van: a megbízónak ezeket úgy kell megválasztania, hogy biztosítsa alapszerződésből fakadó érdekeit. Minden érvényesíteni kívánt feltételnek okmányokban kell tükröződnie. Tehát hiába foglalják a megbízásba például azt, hogy minőségi vizsgálatra Budapesten kerül sor, ha ugyanakkor nem írnak elő olyan, minőség-ellenőrző szervtől származó okmányt,

A meghitelezésben 2002-től fogva elektronikus okmányok benyújtása és meghatározható. Az elektronikus okmányokkal kapcsolatos eljárást Az elektronikus okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok (eUCP) rendezi. Az eUCP nem jelenti Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok hatályon kívül helyezését vagy módosítását: célja egy újdonság, az elektronikus okmánybenyújtás szabályozása.

- A banknak a megbízásért járó díjazást.

Ezek hiányában nem állapítható meg a felek akarategysége, a megbízási jogviszony létrejötte, ugyanis ezek nélkül hiányoznak a szerződés lényeges elemei. Ha a bank hiányos, vagy nem világos megbízást kap, előzetes értesítést adhat a kedvezményezettnek, csak tájékoztatás céljából és felelősség nélkül (12. cikk).

A nem létező szerződésből semmilyen joghatás nem származhat. Ha valamelyik fél mégis teljesítene (például a bank megnyitná az okmányos meghitelezést), jogalap nélküli gazdagodás címén követelhetné a másik félnél ennek következtében előállt vagyoni előnyt (de, ha ilyen vagyon előny a „megbízónál” nem keletkezett, mert például más úton teljesített fizetést, a bank semmilyen úton nem számíthat megtérítésre). A banküzem működéséből fakadóan azonban ez a helyzet gyakorlatilag nem fordulhat elő.

1.2 Járulékos kellékek. A fentiekén kívül járulékos jelleggel a megbízásban meghatározható:

- A szállítási határidő, azaz a szállítási okmányok benyújtásának határideje, amely független az okmányos meghitelezés érvényességi határidejétől. A szállítás kifejezést a Szabályzat szerint úgy kell érteni, mint amely magában foglalja az olyan megfogalmazásokat, mint „berakva a hajóba”, „feladás”, „fuvarozásra elfogadva”, „fuvarozási felelősséggel történő átvétel”, és más hasonló kifejezéseket (46. cikk a.). Ha a felek nem rendelkeznek a szállítási határidőről, az okmányokat a kiállításuk időpontjától számított 21 napon belül kell benyújtani (43. cikk a.).

- Az okmányos meghitelezés visszavonható vagy visszavonhatatlan jellegének meghatározása. Ennek hiányában a meghitelezést visszavonhatatlannak kell tekinteni (6. cikk).

- Részszállítások és részigénybevételek engedélyezése. eltérő rendelkezés hiányában részszállítások és részigénybevételek megengedettek (40. cikk).

amelynek benyújtása a fizetés egyik előfeltétele, mert ilyenkor a minőségi vizsgálat elmaradása ellenére az okmányos meghitelezés igénybe vehető. Az okmányos meghitelezés tehát formai ügylet.

- Az okmányos meghitelezés átruházható jellege. Kifejezett rendelkezési hiányában a meghitelezés nem tekinthető átruházhatónak (48. cikk). Ha a meghitelezés átruházható, meg kell jelölni az átruházásra jogosult bankot is.

- További bankok bekapcsolása. Ha megbízó ezt nem teszi lehetővé, nem lehet igénybe venni további bankok közreműködését.

- Annak meghatározása, hogy a megbízás teljesítésének postai úton vagy telekommunikációs eszköz igénybevételével kell történnie. Ennek hiányában postai úton kell teljesíteni.

A bankoknak a megbízás teljességére és pontosságára irányuló szempontok érvényesítésével egyidejűleg el kell hátrítaniuk minden arra irányuló kísérletet, hogy túlzott részletezést iktassanak a meghitelezésbe (5. cikk).

Gyakori megoldás az ú.n. „apa”-akkreditívekre történő utalás, azaz a korábban, azonos feltételekkel megnyitott okmányos meghitelezés szabályainak beemelése az új megbízásba. A Szabályzat szerint a bankoknak el kell utasítaniuk az olyan korábban nyitott meghitelezésre való hivatkozást, amellyel kapcsolatban módosítás történt, függetlenül attól, hogy a felek azt elfogadták-e (5. cikk a.).

2. Érvényességi kérdések

2.1 Alakszerűségi követelmények. A megbízást írásban kell megadni. A szóbeli közléseket csak az okmányos meghitelezés előkészítése végett tett értesítésként kell kezelni. Az alakszerűségi követelmény a jogszabály erejénél fogva érvényesül, betartásának elmulasztása a szerződés semmisségét vonja maga után. Mivel a formai követelményt jogszabály írja elő, az érvénytelenség nem orvosolható. A gyakorlatban a kérdés kevésbé jelentős, az okmányos meghitelezésre vonatkozó megbízás adása ugyanis formanyomtatvány kitöltésével történik.

2.2 Általános szerződési feltételek. A megbízás alapjául szolgáló standardizált űrlapok Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványokra utalva határozzák meg a bankok általános szerződési feltételeit. Mivel az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok a magyar jogrend része, ezek a rendszeresen alkalmazott szerződési feltételek nem vezethetnek az okmányos

meghitelezési megbízás érvénytelenségére, hiszen jogszabály állapítja meg, illetve jogszabály alapján határozzák meg őket.³⁶

2.3 Lehetetlen szolgáltatás elvállalása. Érvénytelenségre vezet, ha az okmányos meghitelezés megnyitására vonatkozó megbízás jogszabályba ütközik. Ilyenkor – ha a jogszabályi akadály már a szerződés megkötésekor létezik – jogi lehetetlenség áll fenn. A magyar polgári jog a lehetetlen szolgáltatás elvállalását a szerződéskötés során tanúsított felróható magatartásnak tekinti, szankciója a kártérítés. Nem érvényesül ez a szabály, ha a másik félnek a lehetetlenséget fel kellett ismernie, ilyenkor a károsult saját hibájáról beszélhetünk, és a bíróság mellőzheti, illetve mérsékelheti a kártérítést. Ezzel ellentétben a Szabályzat a külföldi jogszabályokból és szokásokból fakadó lehetetlenség következményeit minden esetben a megbízóra terheli, aki köteles a bankokat kártalanítani (18 cikk d.). Egyes szerzők³⁷ elutasítják ezt az értelmezést, és szerintük a bank köteles vizsgálni azt, hogy az okmányos meghitelezés megnyitása nem ütközik-e a külföldi jogba, és köteles az ilyen jogszabályba ütköző megbízást elutasítani. A szerződés érvénytelensége lehetetlenség esetén nem orvosolható. A lehetetlen szolgáltatás elvállalása a banküzem működéséből fakadóan gyakorlatilag alig fordulhat elő, a szerződés teljesítésének lehetetlenülése ezzel szemben valós problémaként jelentkezhet.

2.4 Az érvénytelenség jogkövetkezményei. Az érvénytelen szerződés alapján a felek nem kötelesek teljesíteni. Ha valamelyik fél mégis teljesít valamilyen szolgáltatást, azt anélkül teszi, hogy erre köteles lenne, és teljesítését visszakövetelheti – egészen addig amíg a jogviszony meghatározó szolgáltatásának, a visszavonhatatlan okmányos meghitelezés megnyitásának teljesítésére nem kerül sor. Attól fogva ugyanis, hogy az okmányos meghitelezést a bank visszavonhatatlanul megnyitotta, az eredeti állapot helyreállítása többé nem lehetséges. Ilyenkor a bíróság a szerződést határozathozataláig hatályossá nyilváníthatja³⁸, vagy szerződésmódosítással küszöbölheti ki az érvénytelenségi okot.

3. A szerződés hatálya. A megbízásra vonatkozó szerződés hatálya általában halasztó feltételtől: fedezeti jogviszony létesítésétől függ. A finanszírozás történhet a megbízónak a banknál vezetett számlájáról. Ebben az esetben a megbízó felhatalmazza a bankot, hogy

³⁶ A Ptk. 209/B § (6) és a 685 § alapján

³⁷ Nielsen: Az akkreditívügylet alapjai p.59.

³⁸ Ez ebben az esetben azt jelenti, hogy a szerződés teljes egészében hatályosul

számláját a meghitelezés összegével megterhelje. Lehetséges az is, hogy a megbízó az ellenértéket a megbízás megadásával egyidejűleg a bank pénztáránál befizeti. A megbízó azonban az esetek többségében hitelügylet segítségével gondoskodik a megnyitandó akkreditív összecszerű fedezetéről.

A finanszírozási ügylet független az okmányos meghitelezéstől: az okmányos meghitelezés fizetési mód kikötése nem jelenti egyben a megbízó részéről a bankszámlájáról való intézkedést is (Legf.Bír.Gf.I.30.618/1994.sz. BH 1996.106.).

4. Módosítás. A megbízás módosítása megengedett: a Szabályzat a okmányos meghitelezés megnyitásának feltételeit rendeli alkalmazni a módosításra is. Így a módosításnak írásbelinek, teljesnek és pontosnak kell lennie (5. cikk). A módosítás a felek megállapodásától függ.³⁹

5. A szerződés megszűnése teljesítés nélkül. A megbízási szerződés megszűnéséről a Szabályzat nem rendelkezik, így arra a Polgári Törvénykönyv rendelkezései irányadóak.⁴⁰ A visszavonható okmányos meghitelezés megszűnése nem vet fel különleges problémákat. A jogviszony sajátosságából fakadóan új kérdéseket a megbízásnak a visszavonhatatlan meghitelezés megnyitása utáni megszűnése jelent. A visszavonhatatlan meghitelezés a megbízó, a bank és a kedvezményezett egybehangzó akaratával megszüntethető.

5.1 Egyoldalú megszüntetés. Az egyoldalú megszüntető nyilatkozat megengedhetősége tekintetében két megoldás képzelhető el.

Az egyik szerint, ha a bank harmadik személlyel szembeni kötelezettségvállalása visszavonhatatlan, akkor a megbízás is visszavonhatatlan, hiszen a megbízó nem tudja a bankot kötelezettsége alól mentesíteni.⁴¹ Ezen kívül visszavonhatatlan kötelezettségvállalás esetén a megbízás egyoldalú megszüntetését joggal való visszaélésnek is tekinthetjük.

A másik megoldás szerint a visszavonhatatlan okmányos meghitelezési megbízás is visszavonható, hiszen a felmondási jog kizárása semmis. A megbízó köteles megtéríteni a banknak a megbízás során felmerült költségeit.⁴² Ilyen költség a kedvezményezettnek

³⁹ Ptk. 240.§ (1)

⁴⁰ A megbízást ennek alapján a felek megszüntethetik, felbonthatják, felmondhatják és elállhatnak tőle, a jogviszonyt megszünteti ezen kívül a felek halála, jogutód nélküli megszűnése, a megbízó cselekvőképességében beálló negatív irányú változás, a megbízás tárgytalanná válása, a megbízó és a megbízott személyében bekövetkező egyesülés

⁴¹ Ez a kötelezettség a Ptk. 479.§ (3) –ből fakad

⁴² Ptk. 483.§ (4)

teljesített kifizetés is. Probléma akkor merül fel, ha a megszűnés az okmányos meghitelezés megnyíltja után, de még igénybevétele előtt következik be. Ilyenkor a banknak költsége még nem merült fel, a megbízó költségmentesítő kötelezettsége tehát nem áll be. Így, ha az okmányos meghitelezés alapján a bank utóbb teljesíteni lesz köteles a kedvezményezettrel szemben, legfeljebb jogalap nélküli gazdagodás címén követelheti az egykori megbízójánál előállt vagyoni előnyt.

5.2 Egyéb jogi tények. Megszünteti a szerződést bármelyik fél jogutód nélküli megszűnése, illetve természetes személy megbízó halála, vagy cselekvőképességének negatív irányú változása is.

Nehéz helyzetbe kerül a bank, ha a megbízás az előbbi példát követve az okmányos meghitelezés megnyíltja, de még igénybevétele előtt fejeződik be a megbízó jogutód nélküli megszűnése miatt: ki ellen fordulhat ilyenkor jogalap nélküli gazdagodás címén.

További kérdés, hogy a felszámolási eljárás során lefoglalható-e az okmányos meghitelezés fedezete. A felszámolás eljárás körébe tartozik gazdálkodó szervezet minden vagyona, amellyel a felszámolási eljárás kezdő időpontjában rendelkezik, továbbá az a vagyon is, amelyet ezt követően az eljárás tartama alatt megszerz [Cstv. 4§ (1)]. Ebbe a vagyonba bele tartozik az okmányos meghitelezés fedezeteként lekötött összeg is. Az adósnak a fedezeti jogviszonyt létrehozó nyilatkozata azonban a Cstv. 40 § alapján nem támadható meg, így az továbbra is lekötve marad. A fedezetelvonás egyébként sem lenne a felszámoló által választott legjobb megoldás, hiszen így nem juthat hozzá az áru felett rendelkezést biztosító okmányokhoz, és a sokszor külföldi banknál lekötött fedezet lefoglalása egyébként is igen bonyolult.

A megbízó halála vagy cselekvőképességének negatív irányú változása a megbízást a Ptk. kommentár magyarázata szerint azért szünteti meg, mert a megbízó akarata, mint a megbízás teljesítése során irányadó mérce ilyenkor bizonytalan ideig felderíthetetlen, másrészt a megbízásban rejlő személyes elemek miatt a megbízott számára sem közömbös, hogy ki a megbízó. A visszavonhatatlan meghitelezés esetén azonban a bank számára a bizalmi eleménél fontosabb, hogy elérhető legyen egy megtérítésre köteles megbízó, így ebben az esetben hasznos lenne, hogy, ha az örökös vagy a nyomban kinevezett törvényes képviselő fenn akarná tartani a jogviszonyt, akkor ezt a felek közös akarattal megtehessek.

6. A megbízó kötelezettségei.

- A megbízó köteles az okmányos meghitelezés alapján teljesítendő fizetés összegszerű fedezetéről a bankkal történt megállapodása szerinti módon és időben gondoskodni.⁴³

- A megbízó köteles viselni a banknak a megbízás teljesítése során keletkezett költségeit, valamint a szerződésben meghatározott díjat is meg kell fizetnie.⁴⁴ Költségnek minősül az az összeg is, amelyet a bank az okmányos meghitelezés keretében a kedvezményezettnek kifizet.

- Külföldi országok törvényeiből és szokásaiból következő kötelezettségeket a megbízó köteles magára vállalni.⁴⁵

- Olyan esetekben, amikor a Szabályzat ellenkező kikötés hiányában a bankra bízva a döntés jogát, a bank döntése az összes érdekelt felet, így a megbízót is kötelezi.⁴⁶

- Az okmányos meghitelezés feltételei szempontjából megfelelőnek látszó okmányok elleni fizetés, negociálás, elfogadás, olyan bank részéről, amelyet erre felhatalmaztak, mindazokra nézve kötelező, akik a bankot az okmányok felvételére, fizetésre, elfogadásra, negociálásra felhatalmazták.⁴⁷

- A megbízó kötelezettsége ezenkívül az okmányok átvétele, és ha hiányokat, illetve hibákat fedez fel, azokat haladéktalanul kifogásolnia kell.⁴⁸

7. A bank kötelezettségei

- A bank köteles a megbízást a megbízó utasításainak megfelelően, késedelem nélkül teljesíteni. A banknak tájékoztatási, figyelem-felhívási kötelezettsége – tekintve, hogy sokszor nem rendelkezik a szükséges szaktudással, és, hogy a megbízó részéről az alapügyletről adott tájékoztatás sem mindig teljes – nem áll fenn a megbízó utasításaival szemben. A bank azonban köteles vizsgálni azt, hogy az okmányos meghitelezés feltételei nem ütköznek-e a bank országának jogába, illetve a külföldi jogba, és köteles az ilyen jogszabályba ütköző utasítás teljesítését megtagadni. Annak ellenére, hogy a bankot tájékoztatási kötelezettség nem terheli, a gyakorlatban kialakult szokás, hogy a bankok a szokatlan, illetve ellentmondásos utasításokra felhívják a megbízók figyelmét.

⁴³ Kováts Sándor-Szilágyi Ernő: Az akkreditív az új nemzetközi szabályozás tükrében, p.190.

⁴⁴ Kováts -Szilágyi: p.190.

⁴⁵ Kováts -Szilágyi: p.190.

⁴⁶ Kováts -Szilágyi: p.191.

⁴⁷ Kováts -Szilágyi: p.191.

⁴⁸ Nielsen: Az akkreditívügylet alapjai p.62.

- A bankok kötelezettsége az okmányvizsgálat. A bankok ésszerű gondossággal kötelesek megvizsgálni minden okmányt, hogy meggyőződjenek arról, hogy azok külső megjelenésük szerint megfelelnek-e az akkreditív feltételeinek (13. cikk). Ha a bank azt állapítja meg, hogy a benyújtott okmányok nem felelnek meg az akkreditívben előírtaknak, vagy a kedvezményezett az akkreditív egyéb feltételeit nem tartotta be, tehát, ha valamely hiba az alakszerű okmányvizsgálat során láthatóan és nyilvánvalóan kiütközik, a bank kötelessége az okmányok visszautasítása. A visszautasítás előtt a bank megkérdezheti a megbízót, hogy az észlelt eltérések ellenére felhatalmazza-e a teljesítésre, de a megbízó válasza a bankot nem köti.

- A bank rendben lévő okmányoknak határidőn belül történő benyújtása esetén a megbízóval szemben a megbízási jogviszonyból eredő kötelezettsége folytán is köteles az okmányos meghitelezés összegének kifizetésére⁴⁹.

- A jogviszony megszűnésekor a bank köteles mindazt kiadni a megbízónak, amihez a megbízás teljesítése céljából vagy eljárása eredményeképpen jutott, kivéve amit abból a megbízás teljesítése során jogosan felhasznált.

- A bank a megbízási jogviszonytól függően köteles pénzkezelésre.

8. A bank jogai

- A bankot költségei és díjköveteléseinek biztosítására zálogjog illeti meg a megbízás során birtokába kerülő vagyoni értéket megtestesítő okiratok felett.⁵⁰ Az okmányokat a bank díj és költségigényeinek kielégítéséig visszatarthatja.

- A banknak döntési joga van olyan esetekben, amikor a Szabályzat ellenkező kikötés hiányában a bankra bízva a döntést.⁵¹

- A bank jogosult arra, hogy a meghitelezések feltételeit fordítás nélkül adhassa tovább (16. cikk).

- A bank a megbízási szerződés tartalmától függően jogosult a megbízónak az okmányos meghitelezés fedezetül a banknál lekötött pénzének használatára.

⁴⁹ Nielsen: Az akkreditívügylet alapjai, p.57.

⁵⁰ Ptk.480.§

⁵¹ A Szabályzat önálló döntési jogot ad a banknak például akkor, amikor a meghitelezés összegét körülbelüli módon határozták meg, és a kedvezményezeti követelés összege a Szabályzat által megengedett 10 % - os sávon belül, nem tiltott jogcímen, felfelé tér el az okmányos meghitelezés összegétől, akkor az első okmányvizsgáló bank dönt arról, hogy a különbözetet kifizeti-e a kedvezményezettnek (39.cikk). Ilyen döntési joga van a banknak a 48.cikk I. szerinti számlacsere elmulasztása esetén a 2. kedvezményezett számláinak továbbítására.

9. *Felelősségi kérdések.* Ha a felek megbízási jogviszonyból eredő kötelezettségeiket megszegik, akkor az megalapozhatja kártérítési felelősségüket. A Szabályzat azonban több helyen kizárja a bankok felelősségét.

- A külföldi jogszabályokból és szokásokból következő minden kötelezettség és felelősség a megbízót terheli és az ezekből eredő következményekért köteles a bankokat kártalanítani (18. cikk d.). A szerződés lehetetlenülésének következményeit tehát a megbízó viseli.

- A bankok nem vállalnak felelősséget üzenetek, levelek vagy okmányok továbbítása során előforduló késésekből,⁵² a továbbított üzenetek, illetve okmányok elvesztéséből eredő következményekért, sem táviratok vagy más, gépi úton küldött üzenetek továbbítása során előforduló késedelemért, csonkításért vagy más hibáért, sem pedig szakkifejezések fordításáért vagy értelmezéséért (16. cikk).

- A bankok, amikor más bankok közreműködését veszik igénybe, azt a megbízó kockázatára teszik, és nem vállalnak felelősséget azért, hogy az általuk helyesen továbbított rendelkezéseket nem teljesítik pontosan, még akkor sem, ha saját maguk választották meg bankösszeköttetésüket (18. cikk). Az estek legnagyobb részében a bankok maguk választják meg partnereiket.

- Szintén a megbízó köteles viselni a bank üzleti tevékenységének megszakításából eredő következményeket, amelyeket vis maior, lázadások, polgári zavargások, felkelések, háborúk vagy a bankok befolyásától független más okok vagy sztrájkok vagy munkáskizárások idéznek elő (17. cikk).⁵³

- A bankok a meghitelezésben előírt minden okmányt ésszerű gondossággal kötelesek megvizsgálni, de a bankok nem vállalnak felelősséget az okmányok formájáért, elegendő voltáért, pontosságáért, hitelességéért hamisításáért⁵⁴, törvényszerűségéért, sem az általános feltételek szempontjából, sem az okmányok részletei tekintetében. Ugyancsak nem vállalnak felelősséget az okmányok által képviselt áru megjelöléséért, mennyiségéért, súlyáért, minőségéért, állapotáért, csomagolásáért, szállításáért, értékéért és meglétéért, továbbá az áru szállítóinak, szállítmányozóinak, biztosítóinak vagy más személyeknek jóhiszeműségéért, cselekedeteiért, mulasztásaiért, fizetőképességéért, kötelezettségeik teljesítéséért és hírnevéért (15. cikk). Ha azonban a hiba a banki okmányvizsgálat során

⁵² A továbbítás során keletkező késedelem esetén a bankon kívül álló szerveknél (posta, vasút, légiforgalmi társaságok, másik bank) előállt okokról van szó a szakirodalom (Kováts Sándor-Szilágyi Ernő: Az akkreditív az új nemzetközi szabályozás tükrében p.63.). szerint.

⁵³ A cikk értelmezésével kapcsolatos problémákról lásd 18. oldal

⁵⁴ Az egyértelműen hamis okmányok elfogadásáért azonban felelnek (Nielsen, p.99.)

láthatóan és nyilvánvalóan kiütközik, a bankok kötelessége az okmányok visszautasítása. Ilyen nyilvánvaló hibának számít az okmányon szereplő hitelesítetlen javítás.⁵⁵

A bank ennek alapján csak akkor visel felelősséget a megbízóval szemben, ha saját maga nem tartja be a megbízó utasításait, vagy azokat hibásan adja tovább, ha saját maga szegi meg az alakszerű (és csak ilyen) okmányvizsgálat szabályait, valamint a felróható késedelemért, ha az kizárólag az ő magatartásával hozható kapcsolatba és mást nem vett igénybe a kötelezettség teljesítése során. Különösen problematikus a közreműködő bankokért való felelősség kizárása. Ezekkel ugyanis a megbízó nem kerül jogviszonyba, így csak szerződésen kívüli károkozás címén léphet fel ellenük.⁵⁶

Ezek a feltételek meglehetősen bizonytalanná teszik a megbízó helyzetét, a kockázatok egyenlőtlen elosztása következtében szinte a szerencsejátékos izgalmával várhatja, hogy mi lesz az általa adott megbízás eredménye. A konstrukció azonban a banküzem működéséből fakadóan mégis stabil, a hibák előfordulásának valószínűsége csekély.

9.1 A felelősségkizárás megengedhetősége. Kérdéses, hogy Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok felelősségkizáró rendelkezései egyáltalán érvényesülhetnek-e.

A szándékosan, súlyos gondatlansággal vagy bűncselekménnyel okozott szerződésszegésért való felelősséget a magyar jogban érvényesen nem lehet kizárni [Ptk. 314§ (1)] Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok ilyen irányú felelősségkizárásai tehát ellentétesek a Polgári Törvénykönyvvel.

A szerződésszegésért való felelősséget azonban jogszabály kizárhatja vagy korlátozhatja [Ptk. 314§ (2)]. A külkereskedelmi szerződésekkel kapcsolatos belföldi szerződésre vonatkozóan jogszabály a szerződésszegést és következményeit a törvénytől eltérően szabályozhatja. [Ptk. 314§ (3)]⁵⁷ Ha megvizsgáljuk, hogy a 314§-ban szereplő „jogszabály” kifejezés vonatkozhat-e Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványokra, tagadó válaszhoz kell jutnunk, hiszen a Ptk. 685§-a szerint a jogszabályi utalás csak törvényre, kormányrendeletre, továbbá a törvény felhatalmazása alapján, annak keretei között hozott önkormányzati rendeletre terjed ki: a jegybanki rendelkezésre nem. Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és

⁵⁵ Kovács Sándor-Szilágyi Ernő: Az akkreditív az új nemzetközi szabályozás tükrében p.124.

⁵⁶ A szerződéses kapcsolat hiányát megerősíti a Legfelsőbb Bíróság 1996.106. számon közzétett határozata

⁵⁷ Az 1978. évi 8.tvr. ezt meg is teszi, de ez csak a külkereskedelmi szerződésekkel kapcsolatos belföldi szerződések esetén, és nem teljes körben ad alapot a Szabályzat felelősségkorlátozó rendelkezésének alkalmazására

szokványok felelősségkizáró rendelkezéseinek alkalmazása tehát nem vezethető le a Polgári Törvénykönyvből.

Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványokat a 9/2001. (MK 147.) MNB rendelkezés normatív rangon beépíti a magyar jogrendbe. A Szabályzat felelősségkizáró rendelkezései több ponton ütköznek a Polgári Törvénykönyv szabályaival. A meghitelezési ügyletekkel kapcsolatos jogviták csekély száma Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok gyakorlati alkalmazhatósága mellett szól.

A tulajdonképpeni okmányos meghitelezési jogviszony

1. A jogviszony létrejötte. A tulajdonképpeni okmányos meghitelezési jogviszony a nyitó bank és a kedvezményezett, valamint az esetleges megerősítő bank és a kedvezményezett jogviszonya.

A jogviszony a banknak a kedvezményezett részére történő értesítésével jön létre.⁵⁸ Az okmányos meghitelezés tehát egyfajta „diktátumként” jelentkezik a kedvezményezett szempontjából, választhat, hogy igénybe veszi-e vagy sem, de nem kerül alkupozícióba a bankkal szemben.⁵⁹ Az okmányos meghitelezést egyoldalú kötelezettségvállalásként kell tekintenünk. Ilyen kötelezettségvállalásból csak jogszabályban meghatározott esetben keletkezik jogosultság a szolgáltatás követelésére. A Ptk. 199.§ jogszabályi hivatkozása a Ptk. 685.§ szerint nem terjed ki Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványokra utaló jegybanki rendelkezésre. Meg kell vizsgálni azt az álláspontot is⁶⁰, amely az okmányos meghitelezést nem egyoldalú kötelezettségvállalásnak, hanem szerződésnek fogja fel. Eszerint az okmányos meghitelezési értesítés csak egy szerződési ajánlat, és a jogviszony nem az értesítéssel, hanem az ajánlat elfogadásával jön létre. Kérdéses, hogy az elfogadás milyen módon történik. Ha az elfogadás hallgatólag történik, figyelembe kell venni, hogy a Ptk. szerint a hallgatás csak abban az esetben tekintendő az ajánlat elfogadásának, ha az ráutaló magatartás (Ptk. 216§). Kérdéses, hogy a bank számára teljesen idegen, vele állandó üzleti kapcsolatban nem álló kedvezményezett hallgatása (hiszen rendszerint megbízó és nem a kedvezményezett a bank ügyfele) vajon a szerződési „ajánlat” elfogadásának tekinthető-e. Hiszen a kedvezményezett esetleg más jogrendszerben él, az a jogrendszer talán másként értékeli a hallgatás nyilatkozatpótló hatását; a kedvezményezett nyilván nem is ismeri a bank államának értelmező szabályait, vagy kifogásait nem a bankkal hanem esetleg a megbízóval (szerződő partnerével) közli. Ha a hallgatást nem tekinthetjük ráutaló magatartásnak, az igénybevétel még mindig rendelkezhet ilyen jogi hatással. Ezzel olyan függő jogi helyzet jönne létre, amelyben a

⁵⁸ A szakirodalom döntő többségének álláspontja Nem tisztázott azonban, hogy az értesítés elküldésével, vagy megérkezéssel jön-e létre a jogviszony.

⁵⁹ A kedvezményezett csak úgy érheti el az okmányos meghitelezés megváltoztatását, ha a megbízóhoz fordul. Ezért a későbbi kedvezményezett (eladó) és a megbízó (vevő) gyakran szerződésben rögzíti egymás között, hogy milyen feltételekkel jöjjön létre az okmányos meghitelezés. Ha az okmányos meghitelezés feltételei eltérnek a szerződésben foglaltaktól, a kedvezményezett érvényesítheti a szerződésességéből fakadó igényeit.

⁶⁰ Hidas-Szilágyi: Bankgaranciák és bankkezességek a külgazdasági kapcsolatokban, p.17.

kötelezett csak akkor tudná meg, hogy szerződéses tartozása valóban fennáll, amikor azt már igénylik is tőle. Az igénybevétel, mint az elfogadásra utaló magatartás azért sem tekinthető kifogás nélkül szerződés-keletkeztető ténynek, mert ellentmond a Ptk.211§ (2) bekezdésében írt szabálynak, hogy az ajánlati kötöttség megszűnik annak az időnek az elteltével, amelyen belül az ajánlattevő – a szolgáltatás jellegére és az ajánlat elküldésének módjára tekintettel – a válasz megérkezését várhatta; továbbá a Ptk. 213§ (1) bekezdésében írt annak a szabálynak, hogy a szerződés akkor jön létre, amikor az elfogadó nyilatkozat az ajánlattevőhöz megérkezik

2. *Az értesítés formája.* Az értesítés tartalmilag megfelel az okmányos meghitelezési megbízásban foglaltaknak.⁶¹ Az értesítés történhet távközlési módon is, az érvényességnek nem feltétele még az írásbeli visszaigazolás sem. Ha mégis megtörténik az utólagos levélbeni megerősítés, az nem lesz hatályos, és azt nem kell a távközlési módon továbbított értesítéssel összevetni⁶² (11. cikk).

3. *Hatályosság.* Az egyoldalú kötelezettségvállalás fő szabályként az okmányos meghitelezés érvényességi határidején belül hatályos. A megbízó, illetve megbízottja a nyitó bank egyes esetekben az okmányos meghitelezésen kívüli feltételektől (például ellenakkreditív megnyitásától) teszi függővé a meghitelezés hatályát. Ilyenkor nem operatív meghitelezésről beszél a gyakorlat.

4. *Módosítás*

4.1. *A módosítás feltételei.* Az okmányos meghitelezés minden feltétele módosítható. A módosításnak teljesnek és pontosnak kell lennie, és olyan formában kell történnie, mint az okmányos meghitelezés megnyitásának. A módosítás szempontjából jelentősége van az okmányos meghitelezés visszavonható illetve visszavonhatatlan jellegének.

Ha az okmányos meghitelezés visszavonható, abból a módosítás szabadsága következik⁶³, tehát a meghitelezés feltételeinek módosításához vagy törléséhez nem szükséges a kedvezményezett hozzájárulását megszerezni, sőt, előzetes értesítése sem kötelező.

⁶¹ Ha azonban nem így lenne, és a nyitó bank nem maga értesíti a kedvezményezettet, a bank kizárja a felelősségét mind a megbízóval, mind a kedvezményezettel szemben (16.cikk)

⁶² Érdekes ellentét, hogy a meghitelezési megbízás ezzel szemben csak írásban érvényes.

⁶³ A módosításra mindaddig sor kerülhet, amíg a kifizetés nem történt meg, tehát még az okmányok benyújtását követően is (Kováts-Szilágyi, p.235-236.)

A visszavonhatatlan meghitelezés csak valamennyi fél, tehát a megbízó, a bank és a kedvezményezett egyetértésével módosítható. A több pontból álló módosítást nem lehet egyes részleteiben elfogadni, más részeiben elutasítani, hanem a módosítás egészére ki kell terjednie az állásfoglalásnak. A kedvezményezett hallgatása beleegyezésnek vélelmezhető. Kérdéses, hogy meddig van lehetősége a kedvezményezettnek a módosítás elutasítására, mikortól jelent hallgatása beleegyezést. Ha a kedvezményezett a módosítást nem fogadja el, akkor az elutasítást egészen az igénybevételig és legkésőbb idáig hatályosan közölheti (9. cikk d.). Ilyenkor tehát, ha a kedvezményezett az eredeti feltételeknek megfelelő okmányokat lejáratiig benyújtja, a bank köteles fizetést teljesíteni annak ellenére, hogy tudomása van a megbízó megváltozott szándékáról. A változtatás az esetek többségében be is következik⁶⁴, mégpedig legtöbbször a kedvezményezett kezdeményezésére, aki kívánalmaival a megbízót keresheti meg.

4.2. *Az átruházható okmányos meghitelezés.* Az átruházható okmányos meghitelezés alapján (48. cikk) a kedvezményezett (első kedvezményezett) felkérheti a meghitelezésben kifejezetten átruházó bankként felhatalmazott bankot, hogy a meghitelezést tegye részben vagy egészben egy vagy több más kedvezményezett (második kedvezményezett/ek) számára igénybe vehetővé.

Az átruházás tehát az akkreditív módosításának egyetlen esete, amely a kedvezményezett akaratától és nyilatkozatától függ. Az átruházó bank azonban (ha az nem maga a nyitóbank) a nyitóbank megbízottja, és az átruházásnál is ilyen minőségben jár el. A kedvezményezettnek tehát csak a nyitóbank által meghatározott keretek között⁶⁵ van lehetősége egyoldalú hatalmassággal a jogviszony módosítására.⁶⁶

Átruházásra csak akkor van lehetőség, ha a nyitóbank az akkreditívet kifejezetten átruházhatóként jelölte meg. A megjelölésnek pontosnak kell lennie, az olyan kifejezések, mint „átengedhető”, „áttelepíthető”, stb. nem teszik az akkreditívet átruházhatóvá.

Ezenfelül a szabályzat szerint átruházásra csak egy alkalommal⁶⁷ kerülhet sor, azt a második kedvezményezett nem ruházhatja át, kivéve az első kedvezményezettre történő visszaruházás esetét.

⁶⁴ Kováts-Szilágyi, p.89.

⁶⁵ Ezek a keretek többségében a szabályzat 48. cikkében lefektetett rendelkezések.

⁶⁶ A nyitó bank helyzetét az átruházással kapcsolatban a Szabályzat nem rendezi: az sincs rögzítve, hogy a nyitó bankot egyáltalán értesíteni kell-e az átruházásról.

⁶⁷ Kónya Judit, p.205.

A átruházható meghitelezés részei is átruházhatóak, ha a részszállítások, részigénybevételek megengedettek.

Az átruházás költségei az első kedvezményezettet terhelik. A bank nem köteles az átruházást teljesíteni, amíg költségeit meg nem fizetik.

Az okmányos meghitelezés csak az eredetileg megszabott feltételekkel ruházható át, kivéve az akkreditív összegét, továbbá az érvényességi határidőt vagy szállítási határidőt, amelyek csökkenthetők, rövidíthetők, valamennyi egyszerre vagy bármelyik külön is. Emellett az első kedvezményezett nevével helyettesíthető a megbízó neve, de ha az eredeti okmányos meghitelezés szerint a megbízó nevének valamelyik okmányon (kivéve a számlát) szerepelnie kell, ezt az előírást figyelembe kell venni. Az okmányos meghitelezés eredeti feltételeiről az első kedvezményezett döntése szerint kell a második kedvezményezett/ek/et értesíteni.

Az átruházható okmányos meghitelezés keretében, az átruházás megtörténte után, az első kedvezményezettet fenntartja magának a jogot arra, hogy a második kedvezményezettet által benyújtott okmányok közül a számlát és intézvényt a sajátjára cserélje, s így átalakítva a második kedvezményezett által eszközölt okmánybenyújtást, saját okmánybenyújtásaként használja fel azt az okmányos meghitelezés igénybevételére. A második kedvezményezett számlája általában alacsonyabb összegű, mint az okmányos meghitelezés keretében igényelhető összeg. A különbség az első kedvezményezett nyeresége. Éppen ezért szokásos a számlacsere. A csökkentett összegű átruházással az első kedvezményezett a második kedvezményezett felé is titokban tartja azt az összeget, amelyet ő az okmányos meghitelezés keretében kap, viszont a számlacsere következtében a vevő sem értesül arról, hogy az első kedvezményezett mennyiért vásárolta azt az árut, amelyet az okmányos meghitelezés keretében neki eladott. Természetesen az sincs kizárva, hogy a számlacsere elmaradjon, a második kedvezményezett saját számláját nyújtsa be az okmányos meghitelezés igénybevételére, mely esetben az első kedvezményezettel (aki esetleg az ő ügynöke) más módon (például jutalékfizetéssel) számol el. Ha az első kedvezményezettnek saját számláit kell benyújtania a második kedvezményezett számláinak kicserélése céljából, azonban ezt az első felszólításra nem teszi meg, úgy az átruházó banknak joga van az okmányos meghitelezés keretében nála benyújtott okmányokat továbbítani a nyitó bankhoz, beleértve a második kedvezményezett számláit, az első kedvezményezettel szembeni bárminemű felelősség nélkül. A Szabályzat nem rendezi azt a kérdést, hogy az első kedvezményezettnek milyen határidő áll rendelkezésére a számlacserevel kapcsolatban. A kérdés azért is jelentős, mert a Szabályzat szerint az első

kedvezményezett az okmányos meghitelezés lejárata után is jogosult számlacserére (48. cikk j.).

Az okmányos meghitelezéseknek csak igen kis százaléka nyílik átruházható formában és még kevesebb kerül ténylegesen átruházásra. Ennélfogva a gyakorlat az átruházás kérdésével kapcsolatban aránylag kis számban vetett fel problémákat, és nem fejlődött ki a kérdéskör elméleti szabályozása sem.⁶⁸

Az átruházáson kívül természetesen a kedvezményezettnek joga van arra, hogy az ellenértéket, amelyre az okmányos meghitelezés alapján jogosulttá válik, az alkalmazandó jog rendelkezéseinek megfelelően engedményezze és ez a lehetőség akkor is fennáll, ha az okmányos meghitelezés nem átruházható (49. cikk). Az engedményezésnek azonban nincsen azonos joghatása az átruházással, az átruházással ugyanis új kötelelem keletkezik, a bank és az új kedvezményezett között. Ezzel szemben az engedményezésnél a bank érvényesítheti az eredeti jogosulttal szembeni kifogásait az engedménnyessel szemben. (BH 2002.174.)

A magyar bíróságok gyakorlata is alkalmazza Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok akkreditívek átruházására és engedményezésére vonatkozó szabályait. „A megnyílt akkreditív önálló jogcímentes jogügylet, ez önmagában átruházható, ha a nyitóbank ezt átruházhatóként jelölte meg. Ilyen jelölés nélküli akkreditív esetén a kedvezményezett az ellenértékre vonatkozó várományát engedményezheti a belföldi általános szabályok szerint; az átruházható jelzéssel ellátott akkreditív átruházása esetén viszont a kedvezményezett személye változik meg.” (Legf.Bír.Gf.I.32.981./1996.sz BH.1998.189.)

5. *A szerződés megszűnése teljesítés nélkül.* A visszavonható meghitelezés megszűnése nem vet fel különleges problémákat.⁶⁹

A visszavonhatatlan meghitelezés csak a kedvezményezett beleegyezésével szüntethető meg. Az okmány visszautasítás nem jelenti az okmányos meghitelezés megszűnését. Az érvényességi határidő belül lehetséges újabb okmánybenyújtás. Az érvényességi időtartam leteltéig igénybe nem vett meghitelezés megszűnik.

⁶⁸ Kováts-Szilágyi, p.253.

⁶⁹ Ez a Ptk. által szabályozott valamennyi módon megszűnhet.

6. *A kedvezményezett helyzete.* Az okmányos meghitelezés a kedvezményezett részére elsősorban nem kötelezettséget jelent, hanem azt a lehetőséget, hogy teljes bizonyossággal hozzájusson az okmányos meghitelezés összegéhez.

Ennek feltétele az okmányos meghitelezés érvényességi (szállítási)⁷⁰ határidején belüli megfelelő okmánybenyújtás. A kedvezményezett kötelezettsége az, hogy elfogadja a bank döntését abban az esetben, ha a Szabályzat a döntés jogát a bankra ruházza.

7. A bank kötelezettségei

7.1. *Okmányvizsgálat.* Az okmányos meghitelezésben a nyitó, a megerősítő és a fizető bankot terheli okmányvizsgálati kötelezettség. A bank ésszerű gondossággal köteles megvizsgálni minden okmányt, hogy meggyőződjön arról, hogy azok külső megjelenésük szerint megfelelnek-e az okmányos meghitelezés feltételeinek (13. cikk). A bank az okmányok kézhezvételének napját követő ésszerű időn (hét bankmunkanapon) belül köteles az okmányokat megvizsgálni és eldönteni, hogy elfogadja vagy visszautasítja azokat, valamint erről a döntéséről tájékoztatni azt a felet, akitől az okmányokat kapta. Az okmányvizsgálat jelentőségét az adja, hogy ha a bank az okmányokat elfogadja, azokat többé nem kifogásolhatja.

A banki vizsgálat három szempontra terjed ki:

- vizsgálják az okmányok teljességét: azaz hogy minden előírt okmány hiánytalanul és megfelelő példányszámban benyújtásra került-e
- a külső rendbenlétet: azaz hogy az okmányok külső megjelenésük szerint megfelelnek-e az okmányos meghitelezés feltételeknek
- az utolsó lépés pedig az ellentmondások kizárása: itt egymással vetik össze az okmányokat, hogy azok egymás között láthatóan megegyeznek-e (például: a számla – B/L – biztosítási kötvény, stb. összhangban van-e). Az egymás között nem egyező okmányokat úgy kell tekinteni, mint amelyek nem felelnek meg a meghitelezés feltételeinek.

A bankok az okmányok hitelességét nem vizsgálják, de, ha a kedvezményezett csalárd eljárására, a hamis okiratok benyújtására a pusztán alakszerű a banki vizsgálat során fény derül, természetesen felmenti a nyitóbankot fizetési kötelezettsége alól. Ezt az álláspontot megerősítette a Legfelsőbb Bíróság is: Az akkreditívet nyitó bank ugyan csak alakilag

⁷⁰ Ha az érvényességi és a szállítási határidő nem esik egybe, akkor az érvényességi határidőnél rövidebb szállítási határidő gyakorlatilag megrövidíti a meghitelezés érvényességét, az érvényességi határidőnél hosszabb szállítási határidő azonban nem vezethet az érvényesség meghosszabbodásához.

köteles vizsgálni a kedvezményezett által benyújtott okmányokat, de ha azok hamis voltáról meggyőződik, arra fizetést teljesíteni nem köteles. Ugyanis amennyiben az okirat hamis, akkor nem létezik az a jognyilatkozat sem, amelyet igazolnia kellene. Aki hamis okiratot felhasznál, bűncselekményt követ el, tehát az ilyen okirat felhasználására jogot alapítani nem lehet. Az okmányok hamis volta azonban csak rendkívül szűk körben vizsgálható. A banknak a külső megjelenés szerinti (és csak ilyen) vizsgálat eredményeként elfogadott okmányok alapján, az akkreditívben előírt határidőben teljesíteni kell a kifizetést akkor is, ha az okmányok valódisága tárgyában aggályai merültek fel, az okmányok meggyőződése szerint hamisak. A bank egy esetben mentesülhet a fizetési kötelezettség alól, mégpedig ha bizonyítható, hogy a hamisítást maga a kedvezményezett végezte, vagy a kedvezményezett abban részt vett. Nem engedhető meg ugyanis, hogy az akkreditív absztrakt jellegéből eredően maga a hamisító előnyhöz jusson. (Legf.Bír.Gfv.X.30.354/2001.sz. BH 2002.274)

Olyan okmányok is benyújthatók, amelyeknek kiállítási kelte korábbi, mint a meghitelezésé (22. cikk).

Ha a bank azt állapítja meg, hogy a benyújtott okmányok nem felelnek meg az okmányos meghitelezésben előírtaknak, vagy a kedvezményezett az akkreditív egyéb feltételeit nem tartotta be, a nyitóbank az okmányok elfogadását visszautasíthatja. A visszautasítás előtt a nyitóbank megkérdezheti a megbízót, hogy az észlelt eltérések ellenére felhatalmazza-e a nyitóbankot a teljesítésre.

Az okmányok, azaz a kedvezményezett igényének visszautasítása esetén a bank értesítést küld. Az értesítésben meg kell jelölni azokat a konkrét eltéréseket, amelyek miatt a nyitóbank visszautasítja a teljesítést, nem elég tehát csak általános jellegű indoklás. Az értesítésnek megfelelően gyorsnak kell lennie, a levél útján közlés nem megengedett, mert a postai futamidő hossza nem felel meg az üzleti élet követelményeinek. A bank a visszautasított okmányokat köteles visszaszolgáltatni, vagy a kedvezményezett rendelkezésére tartani (14. cikk).

A fizető banknak lehetősége van arra is, hogy abban az esetben, ha az okmányok nem mindenben felelnek meg az akkreditív előírásainak, de valószínű, hogy a megbízó felhatalmazást fog adni az okmányok elfogadására, jogfenntartással vagy a kedvezményezett által szolgáltatandó bankgarancia ellenében fizesse ki az okmányos meghitelezés összegét a kedvezményezettnek. A fenntartás tulajdonképpen bontó feltétel, az váltja ki a visszafizetési kötelezettséget, ha a nyitó bank nem fogadja el az okmányokat.

A megbízónak a fenntartással átvett okmányok elfogadása vagy visszautasítása tekintetében ésszerű határidőn belül döntenie kell.

7.2. Határidők. Az okmányos meghitelezés feltételeinek vizsgálatakor figyelembe kell venni, hogy az okmányok a meghitelezésben előírt határidőn belül kerültek-e benyújtásra. A meghitelezésben szereplő, szállításra vonatkozó valamely időpontra vagy időszakra alkalmazandó olyan ragokat és szavakat, mint „-ig”, „addig”, „-tól”, stb. szavakat úgy kell érteni, hogy magukban foglalják az említett napot. Az „után” szót úgy kell érteni, hogy kizárja az említett napot. Az olyan kifejezéseket, mint a hónap „első fele”, „második fele” úgy kell értelmezni, hogy ezek 1-től 15-ig bezárólag, illetve 16-tól a hónap utolsó napjáig – minden esetben – bezárólag tartanak. Az olyan kifejezések, mint a hónap „eleje”, „közepe” vagy „vége” úgy értelmezendők, hogy ezek 1-től 10-ig, illetve 11-től 20-ig, illetőleg 21-től a hónap utolsó napjáig – minden esetben – bezárólag tartanak (47. cikk). Amennyiben a megjelölt okmánybenyújtási határidő vége olyan napra esik, amelyen a bankok zárva vannak, kivéve a nem önkéntes zárva tartás különféle okait, amelyeket a 17. cikk sorol fel (mint például politikai jellegű akadályok, erőhatalom, stb.), tehát például vasárnapra, hivatalos vagy úgynevezett bankszünnapra, úgy a határidő automatikusan kitolódik a következő munkanapra (44. cikk). A bankok nem kötelesek arra, hogy az okmányok benyújtását banküzleti óráikon kívül fogadják el (45. cikk).

7.3. Fizetés. Ha a benyújtott okmányok megfelelnek az előírásoknak és a kedvezményezett az okmányos meghitelezés egyéb feltételeinek is eleget tesz, a nyitó bank (vagy a megerősítő bank, vagy a fizető bank: ha ilyen van, akkor elsősorban ez) teljesíti fizetési kötelezettségét⁷¹, az okmányos meghitelezésben meghatározott módon.

A teljesítésnek, ha az akkreditív látra szóló fizetést ír elő, az okmánybenyújtást követően haladéktalanul meg kell történnie (természetesen nem számítva az okmányvizsgálásra nyitva álló határidőt).

A halasztott fizetésű akkreditív esetén a nyitóbank az okmányok benyújtását követően meghatározott napon (a 90.; a 120.; a 180.; stb. napon) teljesít.

A váltó elfogadására szóló (akcept, rembours) akkreditív esetén a bank az okmányok elfogadásával egyidejűleg elfogadja a rá címzett váltót.

⁷¹ Egyes szerzők szerint a bank beszámítási joga kizárt a kedvezményezettrel szemben (Nielsen: Az akkreditívügylet alapjai, p. 43.)

Ha a meghitelezés negociálást ír elő, akkor a bank megvásárolja a megbízójára vagy más intézményezettre szóló váltót, vagy lejárat előtt megvásárolja a rá intézményezett váltót (azaz kamatlevonással beváltja).

7.4. További kötelezettségek. A bank kötelezettségei közé tartozik az is, hogy ha a nyitóbank az okmányos meghitelezés megnyitására értesítő bankot vett igénybe, ezután minden, az okmányos meghitelezéssel kapcsolatos közlését az értesítő bank útján kell továbbítani

8. Felelősségi kérdések. Ha a bank a kedvezményezettrel szembeni kötelezettségeit megszegi, akkor ez megalapozhatja kártérítési felelősségét. Különösen súlyos következményei vannak az okmányvizsgálattal kapcsolatos eljárási kötelezettségek megszegésének: ilyen kötelezettségszegés esetén a bank helytállni tartozik tekintet nélkül arra, hogy az okmányok megfelelnek-e a meghitelezés feltételeinek. Teljesítenie kell tehát a kedvezményezettrel szemben fennálló kötelezettségét, anélkül, hogy megtérítést kapna megbízójától.

Mentesül kötelezettsége alól a bank, ha üzleti tevékenységét vis maior, lázadások, háborúk, felkelések, polgári zavargások vagy befolyásuktól független más okok, vagy sztrájkok vagy munkáskizárások szakítják meg. Az üzleti tevékenység ilyen megszakítása alatt lejáró meghitelezés alapján a bankok a tevékenység újra felvétele után nem vállalnak halasztott fizetés kötelezettséget, nem teljesítenek fizetést, nem fogadnak el intézvényt (intézvényeket) és nem negociálnak, kivéve, ha erre kifejezett felhatalmazást kaptak (17. cikk). Ezt a kockázatot tehát a kedvezményezettnek (és a megbízónak) kell viselnie.

A kedvezményezett viseli a lehetetlenülés következményeit is (18.cikk d.).

Szintén a kedvezményezett viseli az üzenetek, levelek vagy okmányok továbbítása során előforduló késésekből,⁷² a továbbított üzenetek, illetve okmányok elvesztéséből, valamint a táviratok vagy más, gépi úton küldött üzenetek továbbítása során előforduló késedelemből, csonkításból vagy más hibából, vagy pedig szakkifejezések fordításából vagy értelmezéséből eredő következményeket (16. cikk).

A nyitó bank felelőssége az általa megbízott bankok tekintetében nincsen kizárva a kedvezményezettrel szemben. Így, a nyitó bank által megbízott bank kötelezettségszegése

⁷² A továbbítás során keletkező késedelem esetén a bankon kívül álló szerveknél (posta, vasút, légiforgalmi társaságok, másik bank) előállt okokról van szó a szakirodalom (Kováts Sándor-Szilágyi Ernő: Az akkreditív az új nemzetközi szabályozás tükrében p.63.). szerint.

esetén a kedvezményezett kártérítési igényt érvényesíthet a nyitó bankkal szemben (18.cikk a.)

Egyes külföldi szerzők⁷³ szerint a kedvezményezett bizonyított joggal való visszaélése felmenti a bankot fizetési kötelezettsége alól. A joggal való visszaélés azonban nem a bankkal, hanem a vevővel szemben jelentkezik. *Nielsen* a bank joggal való visszaéléseként minősíti azt a helyzetet, amikor több közül egy okmány benyújtására még nem kerül sor, de a bank előtt már ismeretes az, hogy az okmány által igazolt kifizetési előfeltétel ténylegesen bekövetkezett, ennek ellenére mégis megtagadja a fizetést.

⁷³Köndgen, p.38-40., Nielsen: Az akkreditívügylet alapjai, p. 153-156.

Az okmányos meghitelezésben résztvevő bankok közötti jogviszonyok

1. *A nyitó bank.* Az okmányos meghitelezésnek csak a nyitó bank szükségszerű és központi szereplője. Az okmányos meghitelezés továbbításában, illetve lebonyolításában további bankok a nyitó bank megbízása alapján vesznek részt. A nyitó bank az a bank, amelynek a megbízó az okmányos meghitelezési megbízást adja, és amely a kedvezményezett részére az okmányos meghitelezés feltételeinek teljesítése esetére fizetést ígér.

2. *A megerősítő bank.* A megerősítő (igazoló) bank a nyitó bank megbízásából⁷⁴ önálló kötelezettséget vállal a kedvezményezettrel szemben, azaz a maga nevében is fizetést ígér, második kötelezettként belép az okmányos meghitelezési ügyletbe. A megerősítő bank jogi helyzete tehát különleges: önálló kötelezett, ugyanakkor – a régebbi szakirodalom szerint – csak másodlagosan felel a fizetésért. Kötelezettségének másodlagos jellege e felfogás szerint a kezeshöz hasonlít, de ugyanakkor nem járulékos, hanem önállóan kell teljesítenie⁷⁵. Ez a „másodlagosság” ma már nem elfogadott, a szakírók és a bankgyakorlat⁷⁶ egybehangzó véleménye szerint a nyitó bankkal egy sorban vállal kötelezettséget.⁷⁷ A nyitó bank kötelezettségének megszűnése nem érinti a megerősítő bank kötelezettségét. Ha a nyitó bank kötelezettsége módosul, akkor a megerősítő bank saját döntésétől függően terjeszti ki megerősítését a módosításra. Ha a megerősítő bank teljesít, a nyitó bankot (mint megbízót) megtérítési kötelezettség terheli (10. cikk d.).

3. *A teljesítő bank.* A teljesítő (fizető) bank nem vállal önálló kötelezettséget a kedvezményezettrel szemben. A teljesítő bank a nyitóbank kötelezettségét teljesíti mind az okmányvizsgálat, mind a fizetés terén. A fizető bank és a kedvezményezett között nincs okmányos meghitelezési jogviszony, a teljesítő bank így érvényesítheti a kedvezményezettrel szemben a nyitó bankkal fennálló jogviszonyából származó kifogásait.

⁷⁴ A kedvezményezett a megbízót kérheti fel arra, hogy adjon utasítást a nyitó banknak megerősítő bank igénybevételére. Lehetséges az is, hogy egy bank nem a nyitóbank, hanem a kedvezményezett megbízásából vállalja a nyitóbank akkreditívjének a megerősítését. Ebben az esetben a nyitóbanknak nincs megtérítési kötelezettsége a megerősítő bankkal szemben, a megerősítő bank ilyenkor csak a kedvezményezettől igényelhet megtérítést. A fedezetet többnyire a meghitelezés összegének engedményezése biztosítja.

⁷⁵ Kováts-Szilágyi, p.195.

⁷⁶ Vincent O'Brian, A banktechnikai bizottság szakértőjének véleményére hivatkozva

Ebből fakadóan ha a fizető bank nem teljesítené kötelezettségét a kedvezményezett szemben, utóbbi nem a fizető bank, hanem a nyitóbank ellen fordulhat.⁷⁸ A teljesítő bank tehát úgy tekintendő, mint a nyitó bank előretolt pénztára, ahol a kedvezményezett az ellenértéket az okmányok benyújtásakor azonnal megkapja, tehát nem kell megvárnia, míg a nyitó bank a hozzá továbbított okmányok ellenértékét átutalja.

A teljesítő bank lehet:

- Fizető bank, ha a kifizeti az akkreditív összegét a kedvezményezettnek
- Váltóelfogadó bank, ha rendben lévő okmánybenyújtás esetén a rá címzett váltót elfogadja
- Negociáló bank, ha megvásárolja a rendben lévő okmányokat és intézkedéseket⁷⁹

A teljesítő bank kötelezettsége tehát a fizetés vagy váltóelfogadás és az okmányvizsgálat, okmánytovábbítás.

A nyitóbankot a teljesítő bankkal szemben megtérítési kötelezettség terheli.

4. *Az értesítő bank.* Az értesítő (avizáló) bank értesíti a kedvezményezettet az akkreditív megnyitásáról. Az értesítő banknak két kötelezettsége van. Az akkreditív kézhezvétele után ellenőrzi annak külső megjelenés szerinti hitelességét,⁸⁰ majd ezt követően haladéktalanul értesíti a kedvezményezettet a javára nyílt akkreditívről. Az értesítő bankot ezenfelül más kötelezettség nem terheli. Ha a nyitóbank az okmányos meghitelezés megnyitására értesítő bankot vett igénybe, ezután minden, az okmányos meghitelezéssel kapcsolatos közlését az értesítő bank útján kell továbbítani.

Ezek a banki jogkörök változatosan össze is kapcsolódhatnak, egy kézben is egyesülhetnek (kivéve a nyitó – és megerősítő bankit). A gyakorlatban megnehezíti az egyes banki pozíciók elhatárolását, hogy a megbízások szövege gyakran félreértésekre ad okot, és a bankok sem mindig mélyednek el kifejezései igazi értelmében.

⁷⁷ A német jogirodalom a nyitó és a megerősítő bankot egyetemleges adóstársaknak tekinti (Nielsen, p.88)

⁷⁸ Ptk. 233.§

⁷⁹ Ettől meg kell különböztetni azt az esetet, amikor a bank a kedvezményezett felkérésére vásárolja meg (negociálja) az okmányokat. Ez a negociálás nem azonos a teljesítéssel, csupán a kedvezményezett személyében történik változás, a bankra szállnak át a kedvezményezett az akkreditív alapján illető jogok és kötelezettségek. Ez a megoldás tehát azt jelenti, hogy a bank saját döntése alapján, saját pénzből, saját kockázatára megvásárolja a váltót és az okmányokat.

⁸⁰ Ha a hitelességet képtelen volt megállapítani, az értesítést megtagadhatja, illetve ha nem tagadja meg, közölnie kell a kedvezményezettrel, hogy az akkreditív hitelességét képtelen volt megállapítani (Az okmányos meghitelezésre vonatkozó egységes szabályok és szokványok, 7.Cikk) Az értesítő bank ezzel a kedvezményezett védelmének funkcióját látja el.

5. *További bankok.* Az okmányos meghitelezéssel csak igen laza kapcsolatban, de a meghitelezés konstrukciójában további bankok is megjelenhetnek. Ezek:

- megtérítő (rembours) bank: a nyitó bank megbízottja, a fizetés tekintetében helyettesíti a többi bank viszonylatában (19.cikk).
- okmánytovábbító bank: a megbízó, nyitó bank, esetleg más bank, vagy a kedvezményezett megbízásából okmányokat továbbít
- negociáló bank: megbízás nélkül, saját kockázatára megvásárolja az okmányokat a kedvezményezettől.

6. *Felelősségi kérdések.* A kötelezettségek megszegése megalapozza a bank kártérítési felelősségét. Az okmányos meghitelezésre vonatkozó egységes szabályok és szokványok felelősségkizárásai: az okmányok hitelessége és külföldi jogszabályok tekintetében, üzenetek továbbításáért, elháríthatatlan erőhatalomért, a bankok egymás közötti jogviszonyaira is vonatkoznak.

A megerősítő bank számára – a nyitó bank fizetéképtelenségén túl – különleges kockázatot jelent, ha a nyitó bank vis maior következtében mentesül fizetési kötelezettsége alól. Mivel a megerősítő bank ilyenkor nincsen korlátozva a teljesítésben, nem védekezhet a nyitó bank országában fennálló állapotokkal, fizetnie kell a kedvezményezettnek, anélkül, hogy megtérítést várhatna a nyitó banktól.

Hasonlóképpen mentesül a megerősítő és a teljesítő bankot megbízó nyitó bank megtérítési kötelezettsége alól, ha a megbízott bankok okmányvizsgálati kötelezettségüket hibásan teljesítették.

Az okmánytovábbításra a nyitó bank utasítására kerül sor, így az okmányok a megbízó nyitóbank kockázatára utaznak.

A magyar bírói gyakorlat is következetesen megkülönbözteti a megbízó- nyitóbank és a nyitóbank – további bankok közötti megbízási jogviszonyokat. A megbízó csak a nyitóbankkal áll jogviszonyban, csak annak részére adhat utasításokat, nem módosíthatja az akkreditív feltételeit a fizetőbanknál. Ha a fizetőbank ennek ellenére elfogadja a megbízó utasításait, az megalapozhatja a kártérítési felelősségét a nyitóbankkal szemben (Legf. Bír. Gfv. X. 33.129./1995.sz BH 1997. 196.)

Okmányos meghitelezési változatok

A gyakorlatban kialakult külön nevet viselő okmányos meghitelezések közül az okmányos meghitelezés alaptípusától igazi eltérést csak a kereskedelmi hitellel, a revolving meghitelezés, és a clean meghitelezés tartalmaz. Az omnibusz meghitelezés, a packing credit és a red claused meghitelezés csak a bank és a kedvezményezett közötti speciális (az okmányos meghitelezésen kívül eső) hitelviszonyt fejez ki, még a back to back meghitelezés a vevő (megbízó) által adott hitelfedezet sajátos formája. A többi okmányos meghitelezési „típus” sem jelent újdonságot, külön elnevezésük is csak legfeljebb az okmányos meghitelezések csoportosítását szolgálja.

1. Kereskedelmi hitellel. (Commercial Letter of Credit, L/C) A kereskedelmi hitellel olyan okmányos meghitelezés, amely magában a meghitelezésben záradék formájában feltünteti, hogy a feltételként előírt okmányokat, illetve az ezek kíséretében benyújtott intézvényt az okirattal együtt harmadik jóhiszemű fél megvásárolhatja. A kereskedelmi hitellel okiratában az átruházást nem kell feltüntetni, tehát elegendő az okirat birtoklása. A kereskedelmi hitellel módosítása gyakorlatilag kizárt, hiszen ahhoz a kedvezményezett (okiratbirtokos) hozzájárulása is szükséges.

2. Revolving (rulírozó, feltöltődő) meghitelezés. Feltöltődő összegű akkreditívet jelent. Az akkreditívet kisebb összegről nyitják meg, mint a szállítandó áru teljes ellenértéke, előre jelezve, hogy előre meghatározott ütemezése szerint újra és újra feltöltődik az akkreditív összege, egészen addig, míg az összes feltöltésekkel együtt el nem ér egy ugyancsak előre megjelölt keretösszeget. A revolving meghitelezés tehát lehetővé teszi, hogy részszállítások, részigénybevételek esetén nem kelljen a meghitelezés teljes összegét egyszerre fedezetként lekötöni.

3. Clean meghitelezés. A clean meghitelezés azt jelenti, hogy a fizetés ellenében okmányokat nem kell a kedvezményezettnek benyújtania, hanem csupán egy intézvényt, szemben az okmányos meghitelezéssel, amelynél a fizetés előfeltétele az előírt okmányok benyújtása.

4. *Omnibus meghitelezés.* Az eladó a meghitelezés alapján az áru ellenértékét már akkor megkapja, amikor az áru szállításra készen áll. Az általa a bankra kiírt intézvény fedezete a bank részére az áru felett biztosított zálogjog.

5. *Packing credit.* A második bank, a nyitó bank tudta nélkül előleget nyújt a meghitelezés kedvezményezettjének. Ez az előlegfizetés tulajdonképpen a második bank és a kedvezményezett között teremt csak jogviszonyt, amelyhez az akkreditív csupán fedezetül szolgál.

6. *Red claused meghitelezés.* A packing meghitelezés változata, amelynél a második bank már nem saját kockázatára fizet előleget a meghitelezés biztosítéka mellett a kedvezményezettnek, hanem erre a tevékenységére magától a nyitó banktól kap engedélyt. A meghitelezés ezen típusának elnevezése abból ered, hogy az említett engedélyt feltűnő piros záradék formájában vezeti rá a nyitó bank az akkreditívra. Itt tehát maga a nyitó bank vállalt felelősséget az előlegfizetésért a vevő megbízásából.

7. *Back to back meghitelezés.* Nem egy, hanem két összefüggő meghitelezést jelent. A vevő nem maga kívánja felhasználni az akkreditív keretében megvásárolt árut, hanem azt azonnal továbbadja, esetleg nincs is kellő fedezete az áru megvételéhez. Ezért mint eladó, vevőjével nyittat saját javára meghitelezést és az annak igénybevételeből befolyó összeg képezi fedezetét annak a másik akkreditívnek, amelynek megnyitására ő ad megbízást bankjának.

8. *Lokálakkreditív.* A nyitó bank magának tartja fenn az akkreditív keretében benyújtandó okmányok elleni fizetés jogát.

9. *Személyi akkreditív.* Személyi akkreditívvel a nem áru természetű fizetéseket lehet lebonyolítani. Bármilyen természetű magánjogi szerződésből származó fizetési kötelezettség teljesítésének formája lehet akkreditív, sőt az utasforgalomban is szokásos, hogy az utas még csekk formájában sem viszi magával pénzét, hanem hitellel vagy akkreditív biztosítja, hogy a szükséges összeget a külföldi banknál felvehesse.

10. *Nem teljes értékű okmányos meghitelezés.* Az okmányos meghitelezés akkor nem teljes értékű, ha a vevő (megbízó) által kiállított okmányt ír elő, vagy ha az összeg egy része csak a vevő kifejezett utasítására fizethető ki.

11. *Straight meghitelezés.* A nyitó bank a második bankot fizetéssel bízza meg, tehát fizető bankká teszi.

12. *Time credit (rembours credit).* A nyitó bank csak váltó elfogadását vagy elfogadtatását ígéri, melyre fizetés csak a váltó lejáratakor válik esedékessé.

13. *Sight credit.* A nyitó bank az okmányok ellenében azonnali fizetést ígér.

14. *Deffered payment credit.* A nyitó bank későbbi időpontban teljesítendő fizetést ígér az okmányok ellenében, váltó nélkül.

15. *Keret akkreditív.* A szállítandó árut nem határozzák meg, így a kedvezményezett a megjelölt keretösszegeken belül és a megjelölt értéklista alapján bármilyen, a cikklisztában megjelölt árut szállíthat.

16. *Akcept akkreditív.* Ezen akkreditív típus alkalmazása esetén a bank kötelezettségvállalása arra irányul, hogy az akkreditívben előírt feltételek teljesítése esetén, egy – az akkreditívben meghatározott – váltót fog a kedvezményezettnek átadni⁸¹.

17. *Tranzit akkreditív.* A megerősítő bank szempontjából mind a megbízó, mind a kedvezményezett külföldinek számít.

⁸¹ Gyulaffy: Fizetési módok, p.37.

A VÉTELÁR MEGFIZETÉSÉÉRT VÁLLALT BANKGARANCIA

A bankgarancia lényege

1. *A bankgarancia fogalma.* A bankgarancia fogalmát a Polgári Törvénykönyv rögzíti: „A bank kötelezettséget vállalhat arra, hogy meghatározott feltételek – így különösen bizonyos esemény beállta vagy elmaradása, illetőleg okmányok benyújtása – esetében és határidőn belül a kedvezményezettnek a megállapított összeghatárig fizetést fog teljesíteni.” (249§). A feltételek törvényi felsorolása nem kimerítő jellegű, csak azt jelzi, hogy a gyakorlatban milyen feltételekhez kötik általában a bankgaranciát.⁸²

2. *A bankgarancia önálló kötelezettségvállalás.* A bankgarancia önálló jogügylet, független az alapügylettől (az értékviszonytól) és az alapjául szolgáló megbízási szerződéstől (fedezeti viszonytól) is. Ennek ellenére mégis létezik olyan értelmezés, amely szerint a bankgarancia kapcsolódik valamilyen módon az alapügylet⁸³. A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a bankgarancia szerződést biztosító mellékkötelezettség⁸⁴, ezért megszűnt szerződéshez kapcsolódóan – úgynevezett szándéknyilatkozat alapján – már nem lehet bankgarancia kiadását követelni (Legf.Bír.Gfv.X.32.449/1995.sz. BH1996.541.). A szándéknyilatkozaton továbbmenve, még garanciavállalásra irányuló előszerződés megkötése esetén sem lehet például felmondás miatt megszűnt szerződésnél a bankgarancia-kibocsátásra vonatkozó nyilatkozatot bírósági ítélettel pótolni. (Legf.Bír.Gfv.X.32.156/1995.sz. BH1997.134.) Ez az álláspont amely a bankgarancia szerződést biztosító mellékkötelezettség jellegére helyezi a hangsúlyt, ellentétes a bankgaranciának a szakirodalomban hangsúlyozott, és nemzetközi kitekintésben is csak kevés kivétellel érvényesülő önállóságának. A Legfelsőbb Bíróság más döntései is a bankgarancia önálló kötelezettségvállalási jellegét veszik alapul: a bankgarancia a garantáló bank részéről önálló kötelezettségvállalás, amely e bank és a kedvezményezett

⁸² A Polgári Törvénykönyv Magyarázata, 1981. p.1239.

⁸³ Kónya, p.217.

⁸⁴ Legalábbis a Ptk. a szerződést biztosító mellékkötelezettségek között szabályozza

között hoz létre jogviszonyt, olyan kötelezettségvállalás, amelyben a banki kötelezettség tartalma nem az alapköveteléshez, hanem a garantáló bank által szabott feltételekhez igazodik.⁸⁵ (Legf.Bír.Gfv.X.30.941/1997.sz.BH1998.293.)

3. *Jogviszonyok.* A bankgaranciával kapcsolatban általában két jogviszony különböztethető meg: a megbízó és a bank közötti megbízási jogviszony, a bank és a kedvezményezett között pedig bankgarancia-jogviszony áll fenn. A bank megbízó nélkül (például a kedvezményezett felkérésére) is vállalhat bankgaranciát. Ebben az esetben a bankgarancia fedezete a kedvezményezettnek az adóssal szemben fennálló – és a bank fizetése esetében engedményezés folytán reá átszálló – követelése. Minthogy azonban bankok (legalábbis a nemzetközi kereskedelemben részt vevő nagy bankok) behajtással nem szívesen foglalkoznak, ilyen megbízást csak akkor fognak elvállalni, ha az adós olyan jó ügyfelük, akinek a fizetőképességéről és fizetőkészségéről maguk meg vannak győződve (csak a kedvezményezett nem ismeri eléggé). Lehetséges azonban, hogy a bankgaranciába további bankok kapcsolódjanak be, újabb jogviszonyt hozva létre, akár értesítő, akár fizető, megerősítő⁸⁶, vagy okmánytovábbító szerepkörben.

4. Elhatárolási kérdések

4.1 *A bankgarancia és a bankkezesség.* Az uralkodó közgazdaságtudományi nézeteket sűrítetten kifejező (a közgazdasági kislexikonban is megfogalmazott) megállapítás szerint: „Ha a készfizetői kezességet bank vállalja, bankgaranciáról beszélünk.” A közgazdasági lényegre törekvő megállapítás bizonyára a bankkezesség és a bankgarancia azonosságának rögzítését a két intézmény, vagy a két elnevezésű intézmény közgazdasági lényegéből meríti, amely abban rejlik, hogy a bank tulajdonképpen kezességvállalás és garanciavállalás esetén is hitelt hitelez, azaz saját hitelképességét bocsátja ügyfele rendelkezésére.⁸⁷

A két különálló konstrukció összemosódása a közgazdaságtudományban a hasonló funkcióból fakad, mindkét intézmény célja egy szerződés biztosítása. Jogi szempontból nézve azonban a bankkezesség és bankgarancia két külön és nem szinonim fogalom.

⁸⁵ Ehhez hasonlóan a bankgarancia önállóságát hangsúlyozza a Legfelsőbb Bíróság Gfv.X.30.413/1996.sz. BH1997.354: a bizományi szerződés felmondása nem szünteti meg a bankgarancián alapuló kötelezettséget.

⁸⁶ A garancia megerősítése az okmányos meghitelezéshez hasonlóan lehetséges, ez a megoldás azonban mégis ritka, a bankok ugyanis nem szívesen veszik, ha egy másik bank „felülgarantálja” őket. (Hidas-Szilágyi: Bankgaranciák bankkezességek a külgazdasági kapcsolatokban, p.23.)

⁸⁷ Szentiványi Iván: Lakossági pénzügyek – Pénzügyi tevékenység, p.269.

Az összehasonlítás szempontjából a Ptk-nak a két jogintézményre vonatkozó legfontosabb szabályai:

272.§ (1) Kezességi szerződéssel a kezes arra vállal kötelezettséget, hogy amennyiben a kötelezett nem teljesít, maga fog helyette a jogosultnak teljesíteni.

273.§ (1) A kezes kötelezettsége ahhoz a kötelezettséghez igazodik, amelyért kezességet vállalt; érvényesítheti azokat a kifogásokat, amelyeket a kötelezett érvényesíthet a jogosulttal szemben.

249.§ A bank kötelezettséget vállalhat arra, hogy meghatározott feltételek – így különösen bizonyos esemény beálltat vagy elmaradása, illetőleg okmányok benyújtása – esetében és határidőn belül a kedvezményezettnek a megállapított összeghatárig fizetést fog teljesíteni.

Különbségek⁸⁸ a bankkezességek és a bankgarancia között:

A kezes arra vállal kötelezettséget, hogy amennyiben a kötelezett nem teljesít, maga fog helyette a jogosultnak teljesíteni és a teljesítési kötelezettség nincs megszorítva, így az – elvben – bármilyen teljesítményre irányulhat, a bankgarancia esetében pedig kizárólag fizetésről lehet szó.

A kezes kötelezettsége akkor kezdődik, amikor az, akiért kezességet vállalt nem teljesített, vagyis a maga részéről mindenképpen szerződésszegést követett el. Ezzel szemben a bankgaranciát vállaló kötelezettsége nem feltétlenül akkor kezdődik, amikor az előbb említett szerződésszegés bekövetkezik, fizetési kötelezettsége ezt meg is előzheti, amennyiben a vállalása arra irányul, hogy bizonyos esemény beállta (például akár a teljesítési kötelezettség esedékességének beállta, tehát nem elmúlt) következik be. A kezes kötelezettsége akkor merül fel, amikor az, akiért kezességet vállalt nem teljesített, a garancia esetében pedig a bank kötelezettségvállalása irányulhat megfelelő teljesítésre (például minőség megtartására, biztosítására) is.

A kezes kötelezettsége mindig járulékos természetű, a más által vállalt kötelezettséghez igazodik, míg a bankgarancia szerinti kötelezettségvállalás önálló, eltérhet – és többnyire el is tér – az alapkötelezett teljesítési kötelezettségétől⁸⁹, sőt a garancia akkor is érvényes, ha az alapszerződés nem jött létre, megszűnt, vagy nem kikényszeríthető.

A kezesség járulékos természetéből következik az is, hogy a kezes teljesítése esetén, vagyis amennyiben a kezes elégíti ki a jogosultat, a követelés az azt biztosító, és a kezesség vállalását megelőzően keletkezett jogokkal, valamint a végrehajtási joggal együtt

⁸⁸ A garanciavállalási és készfizető kezesi szerződést a bírói gyakorlat is elhatárolja. (BH 1998.440)

⁸⁹ Lásd BH 1999.267

automatikusan a kezesre száll. Ez az automatikus átszállás a bankgarancia esetében nem állapítható meg.

Ugyancsak a járulékoságból fakad az is, hogy a kezes kötelezettségvállalása végleges, vagyis az alapjogviszony rendezése előtt – hacsak minden érdekelt ettől eltérően nem állapodik meg – nem szűnhet meg. A bankgaranciát vállaló kötelezettsége azonban határidőre is szólhat.

Még a bankkezesség esetén a bank érvényesítheti az alapjogviszonyból származó kifogásait, addig a bankgarancia absztrakt jellegéből fakadóan független az alapul szolgáló jogviszonytól.⁹⁰

Az a gyakorlati tény, hogy a garancianyilatkozat rendszerint megjelöli azt a szerződést, amely okot szolgáltatott a nyilatkozat kiadására, még nem teszi a garanciát járulékosá.⁹¹

Formai különbséget fejez ki, hogy a kezesség többoldalú szerződés kötésével jön létre, a bankgarancia vállalása pedig egyoldalú nyilatkozatból. Ebből további következtetést jelenthet, hogy a szerződéssel vállalt kötelezettség nem vonható vissza, csak közös megállapodás esetén, az egyoldalú nyilatkozat szerinti kötelezettségvállalás azonban, ha az a nyilatkozat megfogalmazásából is levezethető, esetleg visszavonható.⁹²

A gyakorlatban az „első felszólításra” és „lemondva az alapjogviszonyból származó kifogásokról” kitételek jelentik azt, hogy nem bankkezességről, hanem garanciavállalásról van szó.

4.2 A vételár megfizetéséért vállalt bankgarancia. A bankgarancia számos típusa közül a vételár megfizetéséért vállalt bankgarancia jelent egyértelmű hasonlóságot az okmányos meghitelezéssel, mint fizetési móddal.⁹³ A bankgaranciákat a jogosulti igénybejelentés szempontjából két csoportra osztjuk:

- egyszerű igénybejelentés alapján, első felszólításra igénybe vehető garanciák
- meghatározott okmányok benyújtásához kötött garanciák.

A dolgozat céljából – a mindkét fél számára biztonságos fizetési módok bemutatásából – fakadóan a továbbiakban csak az okmányokkal összekapcsolt bankgaranciákat vizsgálom, és a bankgarancia megjelölés alatt ezeket értem.

⁹⁰ Csehi Zoltán: A kezesség fogalmához (Jogi Tanulmányok 1997.) p.70.

⁹¹ Hidas – Szilágyi, p.32.

⁹² Szentiványi Iván: Bankjog, p.271.

⁹³ Lásd 4. oldal

A megbízó és a bank közötti jogviszony

1. A jogviszony létrejötte. A bankgarancia megnyitására megbízási szerződés alapján kerül sor. A bank a bankgarancia megnyitásának alapjául szolgáló szerződést nem jogosult illetve köteles vizsgálni, de a gyakorlatban előfordul, hogy a bank, szakszerűtlenséget észlelve a megbízásban, bekéri ügyfelétől az alapszerződést. Ha ezt megteszi és eltérést észlel, az esetek többségében fel kell hívnia (Ptk.476§) erre megbízója figyelmét. Ezt rendszerint csak akkor mellőzheti, ha vagy a rendkívüli sürgősség vagy az eltérés jelentéktelensége, vagy a szakértelmén teljesen kívül eső adat miatt nem várható el tőle.⁹⁴ A kötelezett fél előírhatja a banknak a kibocsátandó garancia akár teljes szövegét is, de a bank ellenészrevételeket tehet és végső fokon maga kell hogy eldöntse, milyen természetű ügyletben milyen kötelezettséget lát a maga nevében elvállalhatónak.

1.1 Elengedhetetlen kellékek. A megbízási jogviszony létrejöttéhez szükséges⁹⁵ hogy a felek tisztázzák a bankgarancia feltételeit. A bankgarancia megnyitására szóló megbízási szerződésben meg kell jelölni:

- azt az alapszerződést, amelyből az adós fizetési kötelezettsége ered;
- azokat a feltételeket, amelyek bekövetkezte vagy elmaradása esetén a pénzüintézet fizetési kötelezettsége beáll;
- esetleg azokat az okmányokat, amelyeket a kedvezményezettnek be kell mutatnia ahhoz, hogy a garanciát igénybe vehesse;
- a kötelezettségvállalás határidejét, ameddig a bank a fizetési felszólítást elfogadja, a Ptk. határidőn belüli kötelezettségvállalásról szól, a nemzetközi gyakorlatban azonban határidő nélküli bankgaranciák is előfordulnak;
- azt az összeghatárt, amelynek erejéig a fizetési kötelezettség fennáll;
- a kedvezményezett nevét;
- az igényérvényesítés módját;
- a banknak a megbízásért járó díjazást

Ennek hiányában nem állapítható meg a felek akarategysége, a megbízási jogviszony létrejötte, ugyanis ezek nélkül hiányoznak a szerződés lényeges elemei.

⁹⁴ Hidas-Szilágyi, p.20.

⁹⁵ Salamonné Dr. Solymosi Ibolya: A szerződések biztosítékai, p.205.

A nem létező szerződésből semmilyen joghatás nem származhat. Ha valamelyik fél mégis teljesítene (például a bank megnyitná a bankgaranciát), jogalap nélküli gazdagodás címén követelhetné a másik félnél ennek következtében előállt vagyoni előnyt (de, ha ilyen vagyoni előny a „megbízónál” nem keletkezett, mert például más úton teljesített fizetést, a bank semmilyen úton nem számíthat megtérítésre). A banküzem működéséből fakadóan azonban ez a helyzet gyakorlatilag nem fordulhat elő

A Legfelsőbb Bíróság a megállapodás létrejöttével kapcsolatban kimondta, hogy a szerződésnek tartalmaznia kell a kedvezményezett megjelölését valamint a kötelezettségvállalás összegszerű terjedelmét és határidejét is, mert a bankgaranciát csak az abban kedvezményezettként megjelölt érvényesítheti, az ott meghatározott terjedelemben és határidő belül. (Legf.Bír.Gfv.X.30.941/1997.sz.BH1998.293.).

1.2 A bankgarancia visszavonhatósága. A bankgarancia csak abban az esetben vonható vissza, ha kifejezetten ilyenként jelölték meg. Megjelölés hiányában a banknak az érvényességi határidőig kötelezettségben kell állnia, hiszen a visszavonhatóság a garancia célját és lényegét szüntetné meg. Párhuzam vonható Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványokkal is, amely csak kifejezett megjelölés esetén engedi meg a visszavonhatóságot.

2. Érvényességi kérdések.

2.1 A megbízás alakja. A bankok a gyakorlatban csak erre a célra rendszeresített formanyomtatványon fogadnak el bankgarancia nyitási megbízást. Ha a bank mégis ilyen formanyomtatvány kitöltése nélkül vállal kötelezettséget, ez a kötelezettségvállalás a bank részéről érvényes lesz, és magában foglalja az írásbeli alakról való hallgatólagos lemondást is. Kérdéses, hogy a „megbízó” hivatkozhat-e az érvénytelenségre abban az esetben, ha a bankgarancia megnyitására szóbeli közlés alapján került sor. Valószínű, hogy ha a szerződés létrejöttének feltételei fennállnak, a megbízó azzal a ténnyel, hogy a megbízást szóban adta meg, és nem jelentette ki kifejezetten, hogy az majd csak az írásbeli rögzítés után lesz érvényes, hallgatólagosan beleegyezett a szokástól való eltérésbe. A banküzem működéséből fakadóan az írásba foglalás elmaradása gyakorlatilag nem fordulhat elő.

2.2 Az érvénytelenség jogkövetkezményei. Az érvénytelen szerződés alapján a felek nem kötelesek teljesíteni. Ha valamelyik fél mégis teljesít valamilyen szolgáltatást, azt anélkül teszi, hogy erre köteles lenne és teljesítését visszakövetelheti – egészen addig amíg a

jogviszony meghatározó szolgáltatásának, a visszavonhatatlan bankgarancia megnyitásának teljesítésére nem kerül sor. Attól fogva ugyanis, hogy a bankgaranciát a bank visszavonhatatlanul megnyitotta, az eredeti állapot helyreállítása többé nem lehetséges. Ilyenkor a bíróság a szerződést határozathozataláig hatályossá nyilváníthatja⁹⁶, vagy szerződésmódosítással küszöbölheti ki az érvénytelenségi okot.

3. *A szerződés hatálya.* A megbízásra vonatkozó szerződés hatálya általában halasztó feltételtől: fedezeti jogviszony létesítésétől függ. A finanszírozás történhet a megbízónak a banknál vezetett számlájáról. Ebben az esetben a megbízó felhatalmazza a bankot, hogy számláját a meghitelezés összegével megterhelje. Lehetséges az is, hogy a megbízó az ellenértéket a megbízás megadásával egyidejűleg a bank pénztáránál befizeti. A megbízó azonban az esetek többségében hitelügylet segítségével gondoskodik a megnyitandó akkreditív összegszerű fedezetéről. A bankok a kockázattól függően kérnek teljes vagy csak részleges fedezetet.⁹⁷

4. *Módosítás.* A megbízás módosítása megengedett: a módosítás a felek megállapodásától függ.⁹⁸

5. *A szerződés megszűnése teljesítés nélkül.* A megbízási szerződés megszűnését a Polgári Törvénykönyv szabályozza.⁹⁹ A bankgarancia megbízás megszűnése ugyanazokat a problémákat veti fel, amelyek az okmányos meghitelezés esetében elemzésre kerültek. Az ott kifejtettek megfelelően irányadóak.

6. *A megbízó kötelezettségei.*

- A megbízó köteles az okmányos meghitelezés alapján teljesítendő fizetés összegszerű fedezetéről a bankkal történt megállapodása szerinti módon és időben gondoskodni.

⁹⁶ Ez ebben az esetben azt jelenti, hogy a szerződés teljes egészében hatályosul

⁹⁷ A vételárgarancia elvállalása elég valószínűvé teszi, hogy effektív fizetésre fog majd sor kerülni. Statisztikai valószínűség az, hogy itt a fizetés esélye legalább 90%-os. A felek általában akarják és előidéznek az ügylet tényleges megvalósulását.

⁹⁸ Ptk. 240.§ (1)

⁹⁹ A megbízást ennek alapján a felek megszüntethetik, felbonthatják, felmondhatják és elállhatnak tőle, a jogviszonyt megszünteti ezen kívül a felek halála, jogutód nélküli megszűnése, a megbízó cselekvőképességében beálló negatív irányú változás, a megbízás tárgyatlaná válása, a megbízó és a megbízott személyében bekövetkező egyesülés

- A megbízó köteles viselni a banknak a megbízás teljesítése során keletkezett költségeit, valamint a szerződésben meghatározott díjat is meg kell fizetnie. Költségnek minősül az az összeg is, amelyet a bank az okmányos meghitelezés keretében a kedvezményezettnek kifizet.¹⁰⁰

7. A bank kötelezettségei.

- A bank köteles a megbízást a megbízó utasításainak megfelelően késedelem nélkül teljesíteni, azaz a bankgaranciát megnyitni. Ha olyan utasítást kap, amely a bank országának jogába ütközik, köteles az utasítás végrehajtását megtagadni. Ha a megbízó célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasítást ad, a megbízott köteles őt erre figyelmeztetni (Ptk. 476 §). Ennek a kötelezettségnek a teljesítése azonban a banktól nem mindig várható el, hiszen sok esetben nem rendelkezik a szükséges szakértelemmel és az alapügyletről kapott információi sem teljesek.

- A bank köteles vizsgálni a feltételek bekövetkeztét, azt, hogy a benyújtott okmányok megfelelnek-e a bankgarancia előírásainak.

- A bank a feltételek teljesítésének esetén történő fizetésre a megbízási jogviszony alapján is köteles.

- A bankgyakorlat szerint a bank köteles a megbízót értesíteni, ha a bank fizetési kötelezettsége beáll.¹⁰¹

- A jogviszony megszűnésekor a bank köteles mindazt kiadni a megbízónak, amihez a megbízás teljesítése céljából vagy eljárása eredményeképpen jutott, kivéve amit abból a megbízás teljesítése során jogosan felhasznált.

¹⁰⁰ Nielsen: Bankgarancia külkereskedelmi ügyleteknél, p.98.

¹⁰¹ Nielsen: Bankgarancia külkereskedelmi ügyleteknél, p.89.

A bankgarancia jogviszony

1. A jogviszony létrejötte. A bankgarancia jogviszony a bank és a kedvezményezett jogviszonya. A jogviszony létrejötte ugyanazokat a kérdéseket veti fel, mint amelyek az okmányos meghitelezés elemzésénél bemutatásra kerültek. Az ott leírtak megfelelően érvényesek a bankgaranciára is.

A bírói gyakorlat a témával kapcsolatban csak annyit mond ki, hogy a jogviszony létrejöttére a Polgári Törvénykönyv szabályai az irányadóak (Legf.Bír.Gf.I.30.732/1993.sz.BH1995.414.).

2. Az értesítés formája. A garanciaszerződés formájára vonatkozóan nem találunk kötelező alaki feltételeket, így az a felek szerződési szabadságának alapján, különböző formában jöhet létre. Mivel a garancia jogilag önálló, azok a kötelező alaki előírások sem vonatkoznak rá, amelyeket a jogszabály esetleg arra a jogviszonyra ír elő kötelezően, amelyet a garancia biztosít. Az értesítés általában írásbeli formában illetve távirás útján jön létre.

3. Hatályosság. A bankgarancia általában az érvényességi időtartamon belül hatályos. A hatályba lépés kifejezett rendelkezéssel a garancia kibocsátása utáni időpontban is meg lehet jelölni.

4. Módosítás

4.1. A módosítás feltételei. A bankgarancia minden feltétele módosítható. A módosítására a Polgári Törvénykönyv szabályai vonatkoznak, ezt a bírói gyakorlat is megerősíti (Legf.Bír.Gf.I.30.732/1993.sz.BH1995.414.). Eszerint, a bankgarancia csak valamennyi fél, tehát a megbízó, a bank és a kedvezményezett egyetértésével módosítható. . A kedvezményezett hallgatása beleegyezésnek vélelmezhető, az azonban kérdéses, hogy meddig van lehetősége a kedvezményezettnek a módosítás elutasítására, mikortól jelent hallgatása beleegyezést. A tartalomváltoztatás az esetek többségében be is következik, mégpedig legtöbbször a kedvezményezett kezdeményezésére, aki kívánalmaival a megbízót keresheti meg.¹⁰²

¹⁰² Hidas-Szilágyi, p.189.

4.2 *Átruházás.* A jogi irodalom álláspontja nem egységes a bankgarancia átruházhatóságával összefüggésben.

Az egyik nézet szerint az átruházás megengedhető, hiszen a bank már az eredeti kedvezményezettet sem ismeri, így az annak személyében bekövetkezett változás kockázatát nem növelheti.

A másik elutasítja a bankgarancia átruházhatóságát, a megbízó védelmének szükségességét és az igénybevétel személyes jellegét hangsúlyozva.¹⁰³ A kedvezményezettnek azonban természetesen joga van, hogy az ellenértéket, amelyre a bankgarancia alapján jogosulttá válik, az alkalmazandó jog rendelkezéseinek megfelelően engedményezze.

5. *A szerződés megszűnése teljesítés nélkül.* A visszavonható bankgarancia megszűnése nem vet fel különleges problémákat.¹⁰⁴

A visszavonhatatlan bankgarancia csak a kedvezményezett beleegyezésével szüntethető meg. Az okmány visszautasítás nem jelenti a bankgarancia megszűnését. Az érvényességi határidő belül lehetséges újabb okmánybenyújtás. Az érvényességi időtartam leteltéig igénybe nem vett bankgarancia megszűnik.

Adminisztratív okokból szokás felkérni a kedvezményezettet, hogy a garancia tárgytalanná válása után, illetőleg az igénybejelentési határidő letelte után a garancialevelet küldje vissza. Ez nem jelenti azt, hogy a bankgarancia hatálya a visszaküldés hiányában meghosszabbodna.

6. *A kedvezményezett helyzete.* A kedvezményezettnek a bankgaranciában meghatározott feltételek bekövetkezése esetén és az érvényességi határidőn belül van joga az igényérvényesítésre. Tehát nem csak a feltételeknek kell bekövetkeznie, hanem az igényérvényesítésnek is meg kell történnie a lejárat határidőn belül. Az igénybejelentésnek és az azt kísérő okmányoknak ebből következően a határidőn belül meg érkezni a bankhoz (Ptk. 214§ (4)).

7. *A bank kötelezettségei.* A kedvezményezett igényének kézhezvétele után a bank megvizsgálja, hogy a fizetési kötelezettséget kiváltó feltételek bekövetkeztek-e. A banki

¹⁰³ Nielsen: Bankgarancia külkereskedelmi ügyleteknél, p.42-44.

¹⁰⁴ Ez a Ptk. által szabályozott valamennyi módon megszűnhet.

okmányvizsgálat az okmányos meghitelezéshez hasonlóan zajlik, és három szempontra terjed ki:

- vizsgálják az okmányok teljességét: azaz hogy minden előírt okmány hiánytalanul és megfelelő példányszámban benyújtásra került-e
- a külső rendben létet: azaz hogy az okmányok külső megjelenésük szerint megfelelnek-e az okmányos meghitelezés feltételeknek
- az utolsó lépés pedig az ellentmondások kizárása: itt egymással vetik össze az okmányokat, hogy azok egymás között láthatóan megegyeznek-e (például: a számla – B/L – biztosítási kötvény, stb. összhangban van-e). Az egymás között nem egyező okmányokat úgy kell tekinteni, mint amelyek nem felelnek meg a bankgarancia feltételeinek.

Ha a bankgarancia a feltételek bekövetkeztének bizonyítását írja elő, az igazolás a kedvezményezett kötelezettsége.¹⁰⁵

Ha az előírt feltételek teljesülnek és a kedvezményezett érvényességi határidőn belül jelentkezik igényével, a bank kötelezettsége a fizetés. Gyakran vitatott a felek között¹⁰⁶ a bankgarancia alapján fennálló fizetési kötelezettség terjedelme. Ezzel kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a garantőr csak a főadós által már kifizetett díjrészek levonása után fennmaradó összeget köteles – az adós teljesítésének elmaradása esetén – megfizetni (Legf.Bír.Gfv.X.31.492/1997. BH1999.267.)

A bank csupán csalás vagy joggal való visszaélés esetén tagadhatja meg a fizetést, de csak akkor ha ezek a körülmények nyilvánvalóan és cáfolhatatlanul bizonyítottak.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Bánhegyi Ilona: A bankgarancia, p.220.

¹⁰⁶ Salamonné Dr. Solymosi Ibolya, p.208-209.

¹⁰⁷ Hidas-Szilágyi, p.70.; Köndgen, p.44-45.

A résztvevő bankok közötti jogviszonyok

1. *Az első garanciavállaló bank.* Az első garanciavállaló bank a bankgarancia szükséges szereplője. Az első garanciavállaló bank az a bank, amely az önálló fizetési kötelezettséget vállalja. A bankgarancia lebonyolításába további bankok az első garanciavállaló bank megbízásából vehetnek részt.

2. *A felülgarantáló bank.*¹⁰⁸ A felülgarantáló bank önállóan kötelezettséget vállal a kedvezményezettel szemben, azaz a maga nevében is fizetést ígér. Az első garanciavállaló és a felülgarantáló bank egyetemlegesen kötelezettek.¹⁰⁹ Ha a felülgarantáló bank teljesít, megbízóját megtérítési kötelezettség terheli. A felülgarantálás a gyakorlatban elég ritkán fordul elő, és ilyen igényeket lehetőség szerint a bankok, illetve a megbízók el szokták hárítani. Egyes esetekben azonban nem lehet kitérni az ilyen kívánság teljesítése elől, például azért, mert a garancialevelet kibocsátó bank alacsonyabb kategóriájú (csekélyebb bonitású) intézet, a garancialevél pedig jelentős összegű kötelezettségvállalást foglal magába, vagy például a kibocsátó bank országában abban az időben uralkodó bizonytalan viszonyokra való tekintettel. Ezekben az esetekben a megbízó felhatalmazásával a garanciát kibocsátó bank felkér egy másik bankot, általában a jogosított fél (kedvezményezett) bankösszeköttetését, hogy a maga részéről felülgarantálja a garanciát, amelyet ugyanezen az intézeten keresztül postáznak. A felülgarantálás történhet az eredeti garancialevélre rávezetett záradék formájában, de elfogadható külön, hozzácsatolt levél keretében is. Ez a levél egyben rendszerint értesítőlevél is, amelyben a felülgarantáló bank a jogosított felet tájékoztatja a garancia beérkeztéről és a felülgarantálásról.

3. *Fizető-, értesítő-, okmánytovábbító bankok.* A bankgarancia esetén az okmányos meghitelezéshez hasonló megbízotti funkcióval további bankok is bekapcsolhatóak.

¹⁰⁸ A garanciavállalás megerősítését közvetett garanciavállalásnak is nevezik.

¹⁰⁹ Nielsen: Bankgarancia külkereskedelmi ügyleteknél, p.147.

4. *Konzorciális garanciák.* Lehetséges az is, hogy több bank együttesen vállaljon garanciát, meghatározott kvóták szerint. A bankok felelőssége ilyenkor a felülgarantálással ellentétben nem egyetemleges.¹¹⁰

¹¹⁰ Bánhegyi, p.225.

A bankgarancia általános szabályaitól eltérő rendelkezések a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara szokványaiban

A Nemzetközi Kereskedelmi Kamara három szokványgyűjteménye: a 325-ös („a Szerződéses garanciákról”), a 458-as („A demand garanciákról”), és az 590-es (Standby hitellevelek) tartalmaz többlétszabályokat a bankgaranciákra nézve. Ezek a szokványok csak a felek kifejezett rendelkezése révén válnak a szerződés részévé. A „demand garanciák” csak az első felszólításra, okmánybenyújtás nélkül fizetendő banki kötelezettségvállalásokra vonatkoznak. Mivel itt a szerződésszegés semmilyen igazolására nincs szükség, hanem elegendő csak az erre történő utalás, az ilyen vételár-garanciák nem nyújtanak biztosítékot a vevőnek, az eladót egyoldalú előnyhöz juttatják, így kívül esnek a dolgozat vizsgálódási körén.

1. Szerződéses garanciák. A szerződéses garanciák a 325-ös szokvány szerint:

- Tendergarancia: arra az esetre nyújt biztosítékot a kedvezményezett számára, ha a tendert elnyerő fél mégsem köt szerződést a pályázat kiírójával.
- Jótéljesítési garancia: a szerződés nem – vagy nem megfelelő teljesítésének esetére ígér biztosítékot.
- Előleg-visszafizetési garancia: az ellen nyújt anyagi védelmet, ha a vevő előleget fizetett, de az eladótól nem kapja meg a szerződött szolgáltatást, és ezért az előleg visszafizetendővé vált.

A szokvány azonban az elnevezéstől függetlenül érvényesülhet minden olyan garanciavállalásra, amelyben a felek kikötik alkalmazását (1.cikk), így az vonatkozhat a vételár megfizetését biztosító garanciákra is. A mindössze 10 cikkből álló szokványban rögzített szabályok többségében egybeesnek a bankgarancia általános szabályaival. Többlétszabály, az, ha a garancia az igényérvényesítés benyújtásának utolsó napját nem határozza meg, azaz hogy mely időpontig kell azt a banknak kézhez vennie, az alábbi időpontokat kell ilyennek tekinteni:

- tendergarancia esetében: 6 hónap a garanciakibocsátás dátumától;

- jóteljesítési garancia esetében: 6 hónap a szállításra, illetve a teljesítésre a szerződésben megadott határidőtől (vagy annak meghosszabbításától), vagy a jótállási periódus (garancia-időszak)lejárától számított 1 hónap, ha a jótállási időszakra a jóteljesítési garancia vonatkozik;
- előleg-visszafizetési garancia esetében: a szállításra vagy a teljesítésre a szerződésben megadott határidőtől vagy annak meghosszabbításától számított 6 hónap. A nem üzleti napra eső lejárati esetén az a következő üzleti napon jár le.

2. *Készenléti hitellel (Standby Letter of Credit)*. A készenléti hitellel tulajdonképpen az okmányos meghitelezés formáinak betartásával adott bankgarancia nyilatkozat.¹¹¹ az Egyesült Államokban alakult ki ez a garancia forma, mivel ott a bankoknak a Kereskedelmi törvény tiltja a más kötelezettségeiért való felelősségvállalást, így a garanciavállalást. Az Indian Contract Act (1872;124-147. cikkek) azonban lehetővé teszi, hogy a bankok meghitelezés formájában nyújtsanak biztosítékot. A készenléti (standby) ügyletekben a bank arra vállal kötelezettséget, hogy meghatározott feltételek bekövetkezése esetén fizetést fog teljesíteni. Az egyes standby típusok elnevezése is a bankgaranciákkal való hasonlóságot mutatja (például jóteljesítési standby, előlegfizetési standby, tenderbiztosító standby), de ezeken túl a készenléti hitellelben a bankgaranciához hasonlóan bármely más feltétel bekövetkezése esetén történő fizetésre is kötelezettséget lehet vállalni. A standby ügyletekre az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványokat kell megfelelően alkalmazni (Szabályzat 2. cikk), A csekély számú eltérést a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara 590-es számú kiadványa¹¹² tartalmazza: az elektronikus okmánybenyújtás, az automatikus módosítás kiköthetősége¹¹³, az okmányok nyelve¹¹⁴, az okmányvizsgálatra nyitva álló határidő¹¹⁵, az átruházás¹¹⁶ és a megbízó megtérítési kötelezettsége¹¹⁷ terén.

¹¹¹ Gellért: Külgazdasági pénzügyek, p.158.

¹¹² Kónya, p.210-217.

¹¹³ Ha a felek ez lehetővé tették, a rendelkezésre jogosult egyoldalúan módosíthatja az összeget és/vagy a lejárati határidőt.

¹¹⁴ Ennek meg kell egyeznie a standby nyelvvel. Ez többletköltségeket jelenthet.

¹¹⁵ 3 és 7 üzleti nap közötti intervallum

¹¹⁶ lehetséges a többszöri átruházás, de a részleges átruházás kizárt.

¹¹⁷ Ez kiterjed azokra a károkra is, amely mások által elkövetett csalás, hamisítás vagy más jogellenes cselekedet következtében jelentkeznek a banknál.

A FEDEZETIGAZOLÁS

A fedezetigazolás lényege

1. A fedezetigazolás fogalma. A fedezetigazolással a bank a kötelezett kérésére igazolja, hogy az abban meghatározott összeget a megjelölt időpontig a jogosult részére történő fizetés céljára zárolta (elkülönítve rendelkezésre tartja). A zárolás elvileg történhetne a kötelezett bankszámlakövetelése, esetleg más eszközei, hitelkerete terhére, azonban a hatályos jog [9/2001. (MK 147.) MNB rendelkezés 12§] szerint csak a banknál vezetett bankszámla terhére történhet zárolás. A fedezetigazolás tehát kettős biztosíték: egyrészt abból áll, hogy a kötelezett meghatározott összeget eleve leköt a jogosult részére, másrészt a bank ígéretet tesz a rendelkezésre tartásra.¹¹⁸

1.1. Harmadik személy javára szóló szerződés? Kérdéses, hogy mi a bank ígéretének tartalma: tekinthetjük-e a fedezetigazolást úgy, hogy ennek alapján a jogosult megszerezheti-e a pénzüsszeg feletti rendelkezési jogot? A lehetőség a fedezetigazolás szokásos fizetési feltételeiből következhet, melyek szerint:

- A jogosult rendelkezése alapján köteles a bank fizetni a zárolt keret terhére.
- A bank meghatározott okmányok benyújtása esetén köteles fizetni a zárolt keret terhére.
- A bank akkor köteles fizetni a zárolt keret terhére, ha a kötelezett a fedezetigazolásban meghatározott időn belül nem emel kifogást.
- A bank akkor köteles fizetni a zárolt keret terhére, ha a kötelezett kifejezetten rendelkezik ez iránt.

A jogosult rendelkezése, okmánybenyújtása, mint a zárolt keret terhére történő fizetést kiváltó esemény a jogosult rendelkezési jogát sugallja. Ezen dologi jellegű biztosítéki álláspont¹¹⁹ szerint a lekötött pénzüsszeg tulajdonosának tulajdonjoga a fedezetigazolás időtartamára teljesen kiürül (nem birtokolhatja, használhatja, rendelkezhet felőle, a gazdasági racionalitás következtében nem is szedheti hasznait). A gondolatmenetet tovább

¹¹⁸ A fogalom meghatározás a szakirodalom (Eörsi Gyula: Kötelmi jog, Különös rész, p.213.; Petrik Ferenc: Bankjog a gyakorlatban, p.196.; Szentiványi Iván: Bankjog, p.376.) egységes álláspontja, jogszabályban azonban a definíció nincs rögzítve.

követve, a fedezetigazolás olyan harmadik személy javára szóló szerződés, amelyben a kötelezett meghatározott, a bank birtokában levő pénzösszeg feletti rendelkezési jogáról lemond egy harmadik személy (a jogosult) javára, aki a kikötött joggal attól fogva rendelkezik, amikor a fedezetigazolást, mint értesítést a bank kiállította. Így az értesítés alapján a jogosult megszerzi a rendelkezési jogot a lekötött pénzösszeg felett, meghatározott feltételek teljesítése esetén pedig ezt kiegészítheti a tulajdon többi elemével (a birtoklással, a használattal és a hasznok szedésével). A bank kötelezettsége, hogy a jogosult rendelkezési jogát csak olyan terjedelemben engedje érvényesülni, amilyen terjedelemben azt a kötelezett a jogosultul ruházta. Eszerint a fedezetigazolásban a kötelezett arra vállal kötelezettséget, hogy rendelkezési jogával nem, vagy csak korlátozottan él, a bank pedig így arra vállal kötelezettséget, hogy a fedezetigazolás feltételeinek megfelelően a zárolt pénzösszeg terhére a megbízó (kötelezett) vagy a jogosult részére adott olyan utasításnak tesz csak eleget, amely a jogosult részére történő fizetést célozza. A fedezetigazolás tehát meghatározott időtartam és feltétel bekövetkeztének erejéig három fél között osztja meg a tulajdonjog tartalmát:

- a kötelezett (a tulajdonos) legfeljebb korlátozott rendelkezési joggal bír
- a banké a birtoklás és a csak zárolásra korlátozott használat joga
- a jogosultnak teljes vagy korlátozott rendelkezési joga van

1. 2 Megbízás? A fedezetigazolást tekinthetjük megbízási jogviszonynak is. Kérdéses, hogy a fedezetigazolásban foglalt fizetési feltételek alapján lehet-e a fedezetigazolás egy zárolási és egy fizetési megbízás ötvözete? Erre utal az, hogy a 9/2001. (MK 147.) MNB rendelkezés a fizetési megbízások teljesítése c. fejezetben belül szabályozza a fedezetigazolást. A fedezetigazolás azonban nincs említve a fizetési módok között. A bank ígérete is csak zárolásra szól. Természetesen a bank a fedezetigazolásban kifejezetten kötelezettséget vállalhat a fizetésre is, ebben az esetben azonban nem fedezetigazolásról, hanem okmányos meghitelezésről, vagy bankgaranciáról kell beszélnünk, hiszen a szerződéseket nem elnevezésük, hanem tartalmuk alapján kell elbírálni. A továbbiakban a fedezetigazoláshoz hasonló intézmények (okmányos meghitelezés, bankgarancia) jogviszonyaiból kiindulva, a fedezetigazolást megbízásként és egyoldalú zárolási kötelezettségvállalásként vizsgálom.

¹¹⁹ Eörsi Gyula: Kötelmi jog, Általános rész, p.195. utalása

Jogviszonyok a fedezetigazolással összefüggésben

1. A megbízó (kötelezett) és a bank közötti megbízási jogviszony.

1. 1. A jogviszony létrejötte. A jogviszony létrejöttével kapcsolatban a 9/2001 (MK147.) MNB rendelkezés (a továbbiakban: *Rendelkezés*) tartalmaz szabályokat. A jogviszony a megbízásnak a bank általi elfogadásával jön létre.

1.1.1 Elengedhetetlen kellékek. A megbízásnak elengedhetetlenül rögzíteni kell a fedezetigazolás kiállításához szükséges adatokat.

Ezek közül a *Rendelkezés* külön is nevesíti a jogosult nevét és címét.

A fedezetigazolás lényegéből fakadóan kötelezően meg kell jelölni még a megbízásban a megbízó adatait, és, hogy a zárolás melyik bankszámla terhére történik.

Meg kell határozni azt az összeget, amelyre a zárolás vonatkozik, és meg kell határozni a zárolás időtartamát is.

A fedezetigazolásban rögzíteni kell annak feltételeit is, hogy hogyan veheti igénybe a jogosult számára rendelkezésre tartott összeget.

Továbbá fel kell tüntetni a fedezetigazolásban a jogosultnak történő fizetés módját is. „A fizetési módban a feleknek – fedezetigazolás esetén is meg kell állapodniuk.”(12. §). Ennél a megfogalmazásnál szerencsésebb lett volna, ha azt a követelményt rögzíti a *Rendelkezés*, hogy a megbízónak a fedezetigazolási megbízásban meg kell határoznia a fedezetigazolás terhére történő fizetés módját is. A fedezetigazolás megnyitására ugyanis minden valószínűség szerint a kötelezett (a későbbi megbízó) és a jogosult megállapodása alapján kerül sor, amelyben a felek rögzíthetik a fedezetigazolás feltételeit is. Ez azonban nem kötelező. Nem teheti kötelezővé a fizetési módban történő megállapodást a *Rendelkezés* sem, hiszen a Polgári Törvénykönyv 226.§ (1.) ugyan kimondja, hogy jogszabály meghatározhatja a szerződés kötelező tartami elemeit, de a *Rendelkezés* a Ptk. 685.§ szerint nem tekinthető ilyen jogszabálynak.

A *Rendelkezés* szerint azt is meg kell határozni, hogy a fedezetigazolást a megbízó részére kell kiadni, vagy a jogosult részére kell elküldeni.

Az elengedhetetlen tartalmi elemeket a Legfelsőbb Bíróság a következőképpen foglalta össze: egyértelműen kell tartalmaznia az igazolásnak azt, hogy milyen pénzkövetelés

kiegyenlítésére, milyen összeg van rendelkezésre tartva (zárolva) a pénzügyintézetnél, és az milyen időpontig érvényes. (Legf.Bír.Fpk. VIII.31.890/1997.sz. BH 1999.380.)

1.1.2. Járulékos elemek. Járulékos jelleggel a megbízásban megengedhető a részletekben történő igénybevétel. Szintén meghatározható a fedezetigazolás visszavonható illetve visszavonhatatlan jellege. Kérdéses, hogy ilyen rendelkezés hiányában a fedezetigazolást visszavonhatóan vagy visszavonhatatlanul kell-e megnyitni.

1.2. Érvénytelenség. A fedezetigazolási megbízást a bank által kiállított formanyomtatványon kell megadni (Rendelkezés, 12§).

1.3. A megbízás módosítása és a szerződés megszűnése teljesítés nélkül. A fedezetigazolás módosítására és a megbízási szerződés megszüntetésére a Ptk. általános szabályai az irányadók. A módosítás a felek megállapodásától függ, és a megbízást ennek alapján a felek megszüntethetik, felbonthatják, felmondhatják és elállhatnak tőle, a jogviszonyt megszünteti ezen kívül a felek halála, jogutód nélküli megszűnése, a megbízó cselekvőképességében beálló negatív irányú változás, a megbízás tárgytalanná válása, a megbízó és a megbízott személyében bekövetkező egyesülés. Kérdéses azonban, hogy ha a bank visszavonhatatlanul rendelkezésre tartást ígért, akkor a rendelkezésre tartási megbízás egyoldalú megszüntetése a megbízó részéről nem minősül-e joggal való visszaélésnek.

1.4. A megbízó kötelezettségei. A megbízó köteles viselni a banknak a megbízás teljesítése során keletkezett költségeit, valamint a szerződésben meghatározott díjat is meg kell fizetnie. A megbízó a megállapodástól függően jogosult hasznok (kamatok) szedésére.

1.5. A bank kötelezettségei. A bank köteles a megbízást a megbízó utasításainak megfelelően, késedelem nélkül teljesíteni. A bank kötelezettsége, hogy a meghatározott pénzüsszeget meghatározott időtartam elteltéig a jogosult részére történő fizetés céljára rendelkezésre tartsa, és ha meghatározott feltételek¹²⁰ bekövetkeznek, teljesítsen fizetést a zárolt keret terhére. A bank kötelezettsége a feltételek bekövetkezésének megvizsgálása, megállapítása. A zárolt pénzeszközök a zárolás időtartama alatt csak a fedezetigazolásban meghatározott célra használhatóak fel.

¹²⁰ lásd 65. oldal

1.6 A bank jogai. A bankot költségei és díjkövetelései biztosítására zálogjog illeti meg a megbízás során birtokába kerülő vagyoni értéket megtestesítő okiratok felett. Az okmányokat a bank díj és költségigényeinek kielégítéséig visszatarthatja.

2. A bank és a jogosult közötti jogviszony

2.1. A jogviszony létrejötte. A jogviszony a bank egyoldalú kötelezettségvállalásával, a fedezetigazolás kibocsátásával jön létre. A fedezetigazolás tartalmilag megegyezik a fedezetigazolási megbízással.

2.2 Érvényesség. A Rendelet 12§-ának értelmezése alapján („a fedezetigazolás hátlapján a jogosult folyamatosan vezeti a részfizetések összegét”) a fedezetigazolás írásban érvényes.

2.3 Módosítás és a banki kötelezettségvállalás megszűnése teljesítés nélkül. A fedezetigazolás minden feltétele módosítható. A módosítás szempontjából jelentősége van a fedezetigazolás visszavonható illetve visszavonhatatlan jellegének. Ha a fedezetigazolás visszavonható, abból a módosítás szabadsága következik. A visszavonhatatlan fedezetigazolás csak valamennyi fél, tehát a megbízó, a bank és a jogosult egyetértésével módosítható. A visszavonható fedezetigazolás megszűnése nem vet fel különleges problémákat. A visszavonhatatlan fedezetigazolás csak a kedvezményezett beleegyezésével szüntethető meg.

2.4 A jogosult helyzete. Ha a fedezetigazolás azt mondja ki, hogy a fizetés feltétele a jogosult rendelkezése vagy a jogosult általi okmánybenyújtás, akkor a jogosultnak feltételek teljesítése esetén lehetősége van a zárolt összeg terhére történő igényérvényesítése.

2.5 A bank kötelezettségei. A bank köteles a meghatározott összeget zárolva rendelkezésre tartani. A bank kötelezettsége ezen kívül annak vizsgálata, illetve megállapítása, hogy a fizetés feltételei bekövetkeztek-e. A feltételek bekövetkezése esetén a bank köteles a zárolt összeg terhére történő fizetés lebonyolítására.

2.6 Felelősségi kérdések. A bank önálló fizetési ígéretet nem tesz, rendelkezésre tartást azonban ígér. Mi a következménye, ha nem tartja be vállalt kötelezettségeit? A bank a

zárolt összeg rendelkezésre tartását minden bizonnyal csak a megbízó utasítására fogja feloldani. Így a bank kártérítési felelőssége, a felróhatóság és az okozati összefüggés hiányában nem áll fenn. A bank magatartása ugyanis nem tekinthető felróhatónak, köteles megbízója utasításait követni. A jogosult kára pedig nem a zárolt összeg feloldásából, hanem abból következik, hogy a kötelezett (a megbízó) nem teljesíti számára a fizetési kötelezettséget. A jogosult legfeljebb a Ptk. 6§-a alapján léphet fel igénnyel a bankkal szemben, arra hivatkozva, hogy a bank által kiadott visszavonhatatlan fedezetigazolás őt alapos okkal arra készítette, hogy a későbbi kötelezettel szerződésre lépjen.

IRODALOMJEGYZÉK

A gazdaság jogi szabályozása. Szerk.: Kálmán György. ELE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1988.

A jog gazdasági elemzése / Válogatott tanulmányok. Szerk.: Harmathy Attila, Sajó András KJK, Budapest, 1984.

A külkereskedelem technikája I-IV. Szerk.: Füleki Géza. KOTK, Budapest, 1997.

A külkereskedelmi tevékenység jogi kézikönyve. ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1994.

A Polgári Törvénykönyv Magyarázata. 1981.

Bacher Gusztáv: A dologi hitelbiztosítékok. Jogi Tanulmányok, Budapest, 1998. 11-44.

Bánhegyi Ilona: A bankgarancia a német és svájci jogban. / Friss hírek a nemzetközi kereskedelem világából, 3/91:33-34.

Bánhegyi Ilona: A bankgarancia. Jogtudományi Közlöny, 5/92:218-225.

Bankjog a gyakorlatban. Szerk.: Petrik Ferenc. Economix, Budapest, 1990.

Banklexikon. Szerk.: Petrik Ferenc. Press-Art, Jogtanácsadó, Jogi Kiadványok

Banküzemtan. BKE, Budapest, 1994.

Bíró György: A megbízási szerződés. KJK, Budapest, 1998.

Csehi Zoltán: A kezesség fogalmához. Polgári Jogi Tanulmányok, Budapest, 1997.

Dériné Kiss Gyöngyi: A nemzetközi fizetések biztonsága és hatékonysága. Bankszemle, 1994/11-12.

Divéki Éva – Pintér Erika: Az elszámolások változásai. Cégvezetés, 1997/3., 1997/12.

Füleki Géza: Okmányok a külkereskedelemben, a fizetések banki lebonyolítása. KJK, Budapest, 1996.

Gellért Andor: A váltó és a váltóra épülő banküzletek. KJK, Budapest, 1999. BM/ 347/635.

Gellért Andor: Az EUCP. Elektronika a pénzvilágban. Bank és Tőzsde, 2002./29-31.

Gellért Andor: Banküzletek. KJK, Budapest, 1993.

Gellért Andor: Külgazdasági pénzügyek. KJK, Budapest, 1991.

Goode (Royston, Miles): Commercial law. Penguin Books, 2.ed.repr. London, 1995., p.1264.

Goode (Royston, Miles): Legal problems of credit and security. Sweet and Maxwell, 2.ed.repr. London, 1989., p. 218.

Gyulaffy Béláné: Fizetési módok. Internet - interbank.

Harmathy Attila: A szerződést biztosító mellékkötelezettségek. Polgári jogi kommentár a gyakorlat számára, HVG-ORAC, Budapest, 1997.

Hidas János – Szilágyi Ernő: Bankgaranciák és bankkezeségek a külgazdasági kapcsolatokban. KJK, Budapest, 1983.

Horváth Zoltán: A bankok hitelezési gyakorlata során alkalmazott biztosítékok, különös tekintettel a zálogjogra. Közjegyzők Közlönye, 4/98: 4-8.

Juhász Imre: A különböző fizetési formák összehasonlítása. Gyorsjelentés 27., 1993/17.

Kajli Linda – Sirály Katalin: A szerződést biztosító mellékkötelezettségek. A foglaló és a bankgarancia. Cég és Jog, 2/99:26-28; 1/2000:18-21.

Kónya Judit: A vállalkozások bankügyletei. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2001.

Kováts Sándor – Szilágyi Ernő: Az akkreditív az új nemzetközi szabályozás tükrében. KJK, Budapest, 1977.

Kováts Sándor – Szilágyi Ernő: Az akkreditív elmélete és gyakorlata. KJK, Budapest, 1965.

Köndgen, Johannes: Fizetés és fizetési biztosíték a nemzetközi kereskedelemben. Svájci Jogi Tanulmányok. MTA Állam- és Jogtudományi Intézet, 1993.

Ledviczkyné – Tüske: A vámbiztosítékokról. Vámeljárások és bankgaranciák. Excellence Rt., Budapest, 1996.

Makara Klára: Akkreditív vándorúton. HVG, 2000/7.

Miskolczi Lászlóné – Simon Lenke: Az akkreditív elméletének és gyakorlatának néhány összefüggése. Külgazdaság Jogi Melléklete, 11/91:161-172.

Nemes István: Gondolatok a bankgaranciáról. Kereskedelmi Szemle, 32/1991/5.

Nielsen, Jens: Az akkreditívügylet alapjai. Economix, Budapest, 1990.

Nielsen, Jens: Az inkasszóüzlet. Economix, Budapest, 1989.

Nielsen, Jens: Bankgarancia külkereskedelmi ügyleteknél. Economix, Budapest, 1989.

Ormai Gabriella – Barna András: Fizetés megtagadása okirat hamisságára hivatkozva. Pénzvilág és Jog, Bank és Tőzsde jogi rovata, 2002. december.

Ormai Gabriella – Barna András: Okmányos meghitelezés – visszavonható-e a banki fizetési ígéret? Napi Jogász, 6/2001:8-10.

Pénzügyi és Kereskedelmi Enciklopédia. Novotrade, Budapest, 1998.

Pénzügytan. BKE, Budapest, 1999.

Polgári jogi kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC, Budapest, 1997.

Sajósiné Dr. Kováts Magda – Fókás Katalin – Pollákné: Finanszírozás a külkereskedelemben. Külkereskedelmi Főiskola, 1990.

Sajósiné Dr. Kováts Magda: A bankok szerepe a külkereskedelmi fizetésekből. Külkereskedelmi Főiskola, 1995.

Salamonné Solymosi Ibolya: A szerződések biztosítékai. Agrocent Kiadó, 1999.

Sárközy Tamás: Magyar Gazdasági Jog. Rejtjel, Budapest, 2001.

Simon Rita: A pénzfogalmi szabályok és az azonnali beszedési megbízás összefüggései. Gazdaság és Jog, 1999/7-8.

Sirály Katalin: A szerződést biztosító mellékkötelezettségek. Collega, 6-7/99:35-37.

Szathmáry Géza: A bankgarancia, a magyar elmélet és gyakorlat. Külgazdaság, 1972/12.

Székely Katalin: Alkudni tudni kell! Kézikönyv jogászoknak és külkereskedőknek. Excellence Rt., Budapest, 1996.

Székely Katalin: Kereskedelem-kereskedelmi jog, szokások – kereskedelmi szokások. Jogtudományi Közlöny, 1/92:20-28.

Szentiványi Iván: A bankügyletek szabályozásának aktuális kérdései. Gazdaság és Jog, 4/95:3-8.

Szentiványi Iván: A pénzügyintézetek jogalanyisága és a bankügyletek. Gazdaság és Jog, 5/94:3-7.

Szentiványi Iván: Bankjog. KJK, Budapest, 1988.

Szentiványi Iván: Értékpapír, betét és ami közöttük van. Gazdaság és Jog, 5-93:11-13.

Szentiványi Iván: Lakossági pénzügyek – pénzügyintézeti tevékenység. Budapest, 1985.

Szilvássy Erika – Hidas János: A nemzetközi pénzügyek és a kereskedelmi fizetések gyakorlata. KJK, Budapest, 1981.

Szőke Ágnes: A szerződést biztosító mellékkötelezettségek- bankgarancia, jogvesztés kikötése, óvadék. Adó, Per, Számvitel, 10/99:36-39.

Törzsök – Csánky – Miskolayné – Simon: A kereskedelmi ügylet. Nemzeti Tankönyvkiadó, 1990.

Törzsök Éva: A kereskedelmi ügylet. Tankönyvkiadó, 1990.

Törzsök Éva: Külkereskedelmi ismeretek. Unió, 1997.

Varga Diána: Bankügyeletek ügyfélszemmel. Cégvezetés, 1998/2.

TARTALOMJEGYZÉK

BIZTONSÁG VÁSÁRLÁSA BANKTÓL

A biztonságos fizetés eszközei	1. oldal
1. A birtokon kívül kerülés kockázata kell.	1. oldal
2. A fizetésre irányuló megállapodás szempontjai.	2. oldal
2.1 Az átutalás, a készpénzfizetés, készpénz-helyettesítő fizetési eszközök.	2. oldal
2.2 Nem vinkulált okmányos beszédvények.	2. oldal
2.3 A vinkulált okmányos beszédés.	3. oldal
2.4 Az okmányos meghitelezés.	3. oldal
2.5 A bankgarancia.	4. oldal
2.6 A fedezetigazolás.	5. oldal
2.7 Elhatárolási kérdések.	6. oldal
3. Történeti áttekintés	6. oldal

AZ IRÁNYADÓ JOG

1. Külföldi elem a szerződésben.	8. oldal
2. A vinkulált okmányos beszédés.	8. oldal
3. Az okmányos meghitelezés	9. oldal
4. A bankgarancia.	9. oldal

A VINKULÁLT OKMÁNYOS BESZÉDÉS

Az okmányos beszédés lényege	10. oldal
1. Az okmányos beszédés fogalma	10. oldal
2. Az okmányos beszédésben részt vevő felek.	11. oldal
Az okmányos beszédés megbízási jogviszonyai.....	12. oldal
1. A jogviszony létrejötte.	12. oldal
1.1. Elengedhetetlen kellékek	12. oldal
1.2. Járulékos kellékek.	13. oldal
2. Érvényességi kérdések	14. oldal
2.1 Alakszerűségi követelmények.	14. oldal
2.2 Általános szerződési feltételek.	14. oldal
2.3 Lehetetlen szolgáltatás elvállalása.	14. oldal
3. A megbízó kötelezettségei	14. oldal
4. A megbízott bankok helyzete	15. oldal

4.1 A bank jogai.	15. oldal
4.2 A bank kötelezettségei.	16. oldal
5. Felelősségi kérdések.	17. oldal
6. A címzett helyzete.	19. oldal
AZ OKMÁNYOS MEGHITELEZÉS	
Az okmányos meghitelezés lényege	20. oldal
1. Az okmányos meghitelezés fogalma.	20. oldal
2. Az okmányos meghitelezés önálló kötelezettségvállalás.	20. oldal
3. Az okmányos meghitelezéssel kapcsolatban három jogviszony különböztethető meg.21.	
A megbízó és a bank közötti jogviszony	22. oldal
1. A jogviszony létrejötte.	22. oldal
1.1 Elengedhetetlen kellékek	22. oldal
1.2 Járulékos kellékek	24. oldal
2. Érvényességi kérdések	25. oldal
2.1 Alakszerűségi követelmények.	25. oldal
2.2 Általános szerződési feltételek.	25. oldal
2.3 Lehetetlen szolgáltatás elvállalása.	26. oldal
3. A szerződés hatálya.	26. oldal
4. Módosítás.	27. oldal
5. A szerződés megszűnése teljesítés nélkül.	27. oldal
5.1 Egyoldalú megszüntetés.	27. oldal
5.2 Egyéb jogi tények.	28. oldal
6. A megbízó kötelezettségei.	29. oldal
7. A bank kötelezettségei	29. oldal
8. A bank jogai	30. oldal
9. Felelősségi kérdések	31. oldal
9.1 A felelősségkizárás megengedhetősége.	32. oldal
A tulajdonképpeni okmányos meghitelezési jogviszony	34. oldal
1. A jogviszony létrejötte	34. oldal
2. Az értesítés formája.	35. oldal
3. Hatályosság.	35. oldal
4. Módosítás	35. oldal
4.1. A módosítás feltételei.	35. oldal
4.2. Az átruházható okmányos meghitelezés.	36. oldal

5. A szerződés megszűnése teljesítés nélkül	38. oldal
6. A kedvezményezett helyzete	39. oldal
7. A bank kötelezettségei	39. oldal
7.1. Okmányvizsgálat.	39. oldal
7.2. Határidők.	40. oldal
7.3. Fizetés.	41. oldal
7.4. További kötelezettségek	42. oldal
8. Felelősségi kérdések.	42. oldal
Az okmányos meghitelezésben résztvevő bankok közötti jogviszonyok	... 44. oldal
1. A nyitó bank.	44. oldal
2. A megerősítő bank	44. oldal
3. A teljesítő bank.	44. oldal
4. Az értesítő bank.	45. oldal
5. További bankok.	46. oldal
6. Felelősségi kérdések.	46. oldal
Okmányos meghitelezési változatok	47. oldal
A VÉTELÁR MEGFIZETÉSÉÉRT VÁLLALT BANKGARANCIA	
A bankgarancia lényege	50. oldal
1. A bankgarancia fogalma.	50. oldal
2. A bankgarancia önálló kötelezettségvállalás.	50. oldal
3. Jogviszonyok.	51. oldal
4. Elhatárolási kérdések	51. oldal
4.1 A bankgarancia és a bankkezesség.	51. oldal
4.2 A vételár megfizetéséért vállalt bankgarancia.	53. oldal
A megbízó és a bank közötti jogviszony	54. oldal
1. A jogviszony létrejötte.	54. oldal
1.1 Elengedhetetlen kellékek.	54. oldal
1.2 A bankgarancia visszavonhatósága.	55. oldal
2. Érvényességi kérdések.	55. oldal
2.1 A megbízás alakja..	55. oldal
2.2 Az érvénytelenség jogkövetkezményei..	55. oldal
3. A szerződés hatálya	56. oldal
4. Módosítás.	56. oldal
5. A szerződés megszűnése teljesítés nélkül	56. oldal

6. A megbízó kötelezettségei.	56. oldal
7. A bank kötelezettségei.	57. oldal
A bankgarancia jogviszony	58. oldal
1. A jogviszony létrejötte.	58. oldal
2. Az értesítés formája.	58. oldal
3. Hatályosság	58. oldal
4. Módosítás	58. oldal
4.1. A módosítás feltételei.	58. oldal
4.2. Átruházás.	59. oldal
5. A szerződés megszűnése teljesítés nélkül.	59. oldal
6. A kedvezményezett helyzete.	59. oldal
7. A bank kötelezettségei.	59. oldal
A résztvevő bankok közötti jogviszonyok	61. oldal
1. Az első garanciavállaló bank	61. oldal
2. A felülgarantáló bank	61. oldal
3. Fizető-, értesítő-, okmánytovábbbító bankok.	61. oldal
A bankgarancia általános szabályaitól eltérő rendelkezések a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara szokványjaiban	63. oldal
1. Szerződéses garanciák	63. oldal
2. Készenléti hitellel (Standby Letter of Credit).	64. oldal
A FEDEZETIGAZOLÁS	
A fedezetigazolás lényege	65. oldal
1.1. Harmadik személy javára szóló szerződés?	65. oldal
1.2. Megbízás?	65. oldal
Jogviszonyok a fedezetigazolással összefüggésben.....	67. oldal
1. A megbízó (kötelezett) és a bank közötti megbízási jogviszony.	67. oldal
1.1. A jogviszony létrejötte	67. oldal
1.1.1. Elengedhetetlen kellékek.	67. oldal
1.1.2. Járulékos elemek.	68. oldal
1.2. Érvénytelenség.	68. oldal
1.3. A megbízás módosítása és a szerződés megszűnése teljesítés nélkül	68. oldal
1.4. A megbízó kötelezettségei.	68. oldal
1.5. A bank kötelezettségei.	68. oldal
1.6. A bank jogai	69. oldal

2. A bank és a jogosult közötti jogviszony	69. oldal
2.1. A jogviszony létrejötte.	69. oldal
2.2 Érvényesség.	69. oldal
2.3 Módosítás és a banki kötelezettségvállalás megszűnése teljesítés nélkül. ...	69. oldal
2.4 A jogosult helyzete.	69. oldal
2.5 A bank kötelezettségei.	69. oldal
2.6 Felelősségi kérdések.	69. oldal